

Försvarshögskolan

Självständigt arbete (30 hp)

Författare		Program/Kurs
Mj Anders Händelsten		HOP 19/21
Handledare		Antal ord: 19338
Fil Dr Caroline Holmqvist	Beteckning	Kurskod
	Självständigt arbete mastersuppsats, krigsvetenskap	2HO013
FOLKFÖRANKRING I LIBERALA DEMOKRATIER: ett uttryck för demokratisk kontroll av militären eller grunden för nationell försvarsförmåga?		
Abstract:		
<i>SOCIETAL ANCHORING IN LIBERAL DEMOCRACIES: an Expression for Democratic Control of the Military or the Foundation of National Security?</i>		
<p>In the wake of a deteriorating security situation in Europe, after the Russian annexation of Crimea, a change is noticed in the Swedish debate on defence policy. The tendency to use the traditional Swedish concept of societal anchoring, <i>Folkförankring</i>, have increased without a clear definition of the concept. Despite this ambiguity, <i>societal anchoring</i> and a public will to defend, <i>Försvarsvilja</i>, is considered crucial for the defence of Sweden. The purpose of this thesis is to increase the understanding of these concepts with regard to national security. The concepts are investigated using a qualitative analysis of Swedish political policy documents and military doctrine within the framework of civil-military relations theory. The finding of this thesis is that <i>societal anchoring</i>, cannot be satisfyingly explained by traditional theories of democratic control. The concept is also used as a driver for increased societal resilience and participation in the total defence manifested in a will to defend the nation. Apart from traditional civil-military relation and theories of democratic control, the target for political measures is not the military, but the public citizen. The findings are understandable within a liberal democracy since a reduced individual freedom need to be legitimated. Sustaining liberal values, the public is adjusted to a new defence policy by legitimising a reinstated draft, increased individual responsibility and a shift toward a more militarized society.</p>		
Nyckelord:		
Civil-militära relationer, demokratisk kontroll, folkförankring, försvarsvilja, försvarsförmåga		

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	FEL! BOKMÄRKET ÄR INTE DEFINIERAT.
1.1	BAKGRUND 3
1.2	PROBLEMFÖRMULERING..... 4
1.3	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING..... 5
1.4	CENTRALA BEGREPP 5
1.5	AVGRÄNSNINGAR 6
1.6	DISPOSITION 7
2. FORSKNINGSÖVERSIKT	8
2.1	FOLKFÖRANKRING OCH FÖRSVARSVILJA 8
2.2	KRIGSVETENSKAPLIGT FORSKNINGSBIDRAG 14
3. METOD	15
3.1	FORSKNINGSDESIGN 15
3.2	KÄLLMATERIAL..... 16
3.3	ANALYMETOD 17
4. TEORETISKT RAMVERK	20
4.1	ANALYSDIMENSION: FOLKFÖRANKRINGSFRÄMJANDE ÅTGÄRDER 20
4.2	ANALYSDIMENSION: FOLKFÖRANKRINGENS BESTÅNDSDELAR 22
4.3	ANALYSDIMENSION: FOLKFÖRANKRINGENS SYFTE 22
4.4	ANALYSSHEMA..... 24
5. ANALYS OCH RESULTATREDOVISNING	26
5.1	INTRODUKTION ANALYS OCH RESULTATREDOVISNING..... 26
5.2	ANALYSDIMENSION: FOLKFÖRANKRINGSFRÄMJANDE ÅTGÄRDER 28
5.3	ANALYSDIMENSION: FOLKFÖRANKRINGENS SYFTE 46
5.4	SAMMANFATTNING AV UPPSATSENS RESULTAT..... 49
6. DISKUSSION	53
6.1	DISKUSSION UPPSATSENS RESULTAT OCH SLUTSATSER..... 53
6.2	DISKUSSION METOD OCH KÄLLMATERIAL..... 54
6.2.1	METODKRITIK 54
6.2.2	KRITIK MOT VAL AV KÄLLMATERIAL 55
6.2.3	FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN..... 56
6.2.4	FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING 56
7. REFERENSFÖRTECKNING	58
7.1	ARTIKLAR OCH FORSKNINGSRAPPORTER 58
7.2	BÖCKER..... 62
7.3	MILITÄRA DOKTRINER OCH POLICYDOKUMENT 63
7.4	POLITISKA POLICYDOKUMENT..... 63
7.5	INTERNETBASERADE KÄLLOR..... 64

Tabell- och figurförteckning

TABELL 1 ÖVERSIKT EMPIRISKT KÄLLMATERIAL.....	17
TABELL 2 FREKVENSDOVISNING ÖVER ANALYSERADE BEGREPP.....	27

FIGUR 1 UPPSATSENS ANALYSSHEMA.....	25
FIGUR 2 FOLKFÖRANKRINGENS FUNKTION I CIVIL-MILITÄRA RELATIONER	51

1. Inledning

1.1 Bakgrund

”[...]intet är så svagt och osäkert som ryktet om makt grundad på en ej egen styrka.”
(Machiavelli, 1532/2002: 72)

Citatet är hämtat ur Niccolò Machiavellis verk *Fursten*. Machiavelli var en tidig teoretiker av betydelse för utvecklingen av den realistiska traditionen inom statsvetenskapen och har senare fått relevans för studier av civil-militära relationer. Enligt Machiavelli är befolkningen av största betydelse för trovärdigheten i nationens krigföringsförmåga. Att förlita sig på hjälp från andra nationer innebär en risk för staten, dels då hjälpen riskerar att utebli eller försenas, men även eftersom hjälpstatens krav på eftergifter kan bli kostsamma. En nationell försvarsförmåga som inte är medborgerligt uppbyggd kan därför inte uppfattas som trovärdig, utan blir enligt Machiavelli ett uppenbart tecken på svaghet som inte kan uppvägas genom försvarssamarbeten (Machiavelli, 1532/2002: 68-72). Enligt Machiavelli utgörs den nationella försvarsförmågan inte enbart av beväpnade medborgare, utan har även en civil dimension genom att framgången förutsätter att fursten har befolkningens förtroende och att samhällets förmåga att uthärda påfrestningar är goda (Machiavelli, 1532/2002: 55-57).

Även om *Fursten* skrevs i en kontext som skiljer sig från dagens förhållanden är Machiavellis slutsatser intressanta. Det Machiavelli varnar för är en situation som liknar den som Sverige, liksom andra nordiska och europeiska småstater, har idag då de förlitar sig på Nato och USA i händelse av krig (Wither, 2020: 61-62). Denna risk behöver inte utgå ifrån en plötslig ovilja hos vänligt sinnade partnerstater eller allierade att bistå med hjälp. Den kan även uppstå genom en uppkommen oförmåga eller från förändrade strategiska prioriteringar. Det är därutöver möjligt att stöd utifrån förutsätter att den behövande staten även tar ett eget ansvar för det nationella försvaret och inte ser internationellt stöd som en ersättning till att använda egna soldater.

En militärteoretisk utgångspunkt för civil-militära relationer, och som också påtalar medborgarens betydelse, är Carl von Clausewitzs treenighet inom vilken folket, vid sidan av politiken och militären, utgör en av samhällsaktörerna. Även om krigets syfte enligt Clausewitz, är att nå politiska målsättningar med andra medel är kriget inte ett renodlat politiskt verktyg, utan summan av treenighetens krafter (von Clausewitz, 1832/1991: 44). I Thomas A. Drohans (2011: 501) tolkning av von Clausewitz treenighet representerar *politiken* statens rationella

beslutsfattande, *militären* förmågan att hantera tillfälligheter och kaos medan *medborgarna* förkroppsligar viljan att strida. Befolkningens roll kan här dels tolkas som det som skänker det militära maktmedlet en legitimitet, men även som den naturliga urkraft som utgör grunden för en militär förmåga.

Efter demokratins och liberalismens intåg i Europa och USA kom teoribildningen kring relationen mellan militären och civilsamhället att förändras. Det var inte längre medborgerliga massarméer och möjligheten att skapa en trovärdig militär styrka som styrde den vetenskapliga debatten, utan möjligheten att upprätthålla demokratiska principer trots militär styrka. Denna balansering kan sammanfattas i Peter Feavers uttryck "*the civil-military problematique*" (Feaver, 1996: 151) där skapandet av en stark försvarsförmåga mot yttre hot, samtidigt innebär ett potentiellt hot mot staten. En normativ teori kring civil-militära relationer måste därför kunna tillgodose båda dessa behov (Burk 2002: 15). Debatten formas alltså i huvudsak av Samuel P. Huntington (1957) och Morris Janowitz (1960/2017) som representerade två ytterligheter avseende militärens relation till det övriga samhället. Den föregående förespråkade en militär autonomi i utveckling av funktionella förmågor i utbyte mot att militären förblir opartisk och underkastar sig den politiska styrningen (Huntington, 1957: 83-84). Den senare förordade istället en nära relation mellan samhälle och militär, vilket kan liknas vid ett folkligt förankrat försvar, vilket utgör ett instrument för politisk kontroll över det militära maktmedlet (Janowitz, 1972: 427-428).

Med bakgrund i dessa teorier och filosofiska perspektiv på civil-militära relationer blir den aktuella svenska försvarsdebatten intressant. Sverige har en lång historia med värnplikt, som efter några år i vila, under en period av internationellt inriktad försvarspolitik, återigen blir ett instrument för rekrytering till Försvarsmakten. Begrepp såsom *folkförankring* och *försvarsvilja* tar plats i politiska budskap och viljan att stärka den *nationella försvarsförmågan* har ett brett parlamentariskt stöd. Detta utan att begreppens innebörd och inbördes relation beskrivs med önskad tydlighet. Det är i detta vakuum som problemformuleringen för denna uppsats har sin rot.

1.2 Problemformulering

Behovet att stärka den svenska nationella försvarsförmågan är något som blivit tydligt under de senaste åren. Inriktningspropositionen för 2021-2025 har vidgats till att inte enbart omfatta Försvarsmaktens förmåga utan tar ett helhetsgrepp för ett återupprättat totalförsvar. En

nyckelfaktor för ett framgångsrikt totalförsvaret anses vara en tydlig *folkförankring* med en stark *försvarsvilja*, något som även antas bidra till ökade rekryteringsmöjligheter (Prop 2020/21:30, 2020: 156). Det är emellertid oklart vad dessa begrepp innebär samt vilket samband det finns mellan *folkförankring* och *försvarsvilja* eller hur Sverige stärker sin *försvarsförmåga* genom att t ex minska avståndet mellan militären och medborgaren. Tidigare forskning beskriver snarare folkförankring som ett demokratiskt självändamål, eller som ett sätt att minska oönskade spänningar mellan militären och civilsamhället, än hur det bidrar till ökad försvarsförmåga.

Avsaknaden av tydliga definitioner medför att begreppen kan uppfattas som tomma fraser. Om politiska ambitioner och budskap saknar tydliga målsättningar eller syften uppstår en risk att mottagaren inte kan ta dem till sig. Ur ett vetenskapligt perspektiv medför denna osäkerhet därutöver svårigheter att undersöka förändringar avseende folkförankring eller försvarsvilja i ett samhälle.

1.3 Syfte och frågeställning

Denna uppsats syftar till att öka förståelsen för begreppen *folkförankring* och *försvarsvilja* samt undersöka om begreppen har en betydelse för skapandet av nationell försvarsförmåga.

Hur kan begreppen folkförankring och medborgerlig försvarsvilja förstås inom ramen för skapande av nationell försvarsförmåga?

Delfråga 1: Hur och med vilket explicit eller implicit syfte används folkförankring och försvarsvilja i svenska Försvarmaktens doktriner?

Delfråga 2: Hur och med vilket explicit eller implicit syfte används folkförankring och försvarsvilja i svenska politiska policydokument?

1.4 Centrala begrepp

Folkförankring och *försvarsvilja* är som problemformulering antyder otydliga begrepp och syftet med uppsatsen är att öka förståelsen i dessa. En vidare begreppsdefinition kommer därför inte göras i detta avsnitt. Nedan följer definition av andra för uppsatsen relevanta begrepp.

Nationell försvarsförmåga utgörs enligt militärstrategisk doktrin av tre betydelsefulla beståndsdelar, *försvarsvilja*, *totalförsvaret* och *internationell förankring* (Försvarmakten, 2016: 44). Med utgångspunkt i uppsatsens syfte antas försvarsvilja därmed bidra till nationell försvarsförmåga och motiverar även en vidgning av militären som aktör att även innefatta totalförsvaret.

Totalförsvaret är ingen enhetlig organisation utan är en benämning på en konceptuell verksamhet som utgörs av ett militärt och ett civilt försvar som tillsammans ska bidra till att förbereda nationen för en krigssituation. Som koncept innefattar totalförsvaret utöver Försvarsmakten därmed även myndigheter, aktörer i offentlig och privat sektor samt den enskilde medborgaren (Wither, 2020: 61). I Sverige har Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap sedan 2015 ett samordnande ansvar för uppbyggnad och utveckling av det svenska totalförsvaret. Tillsammans med andra myndigheter har de en uppgift att stärka nationens motståndskraft i krig (Försvarsdepartementet, 2017; Försvarsmakten, 2021).

Medborgarsoldaten är ett uttryck som återkommer i forskning kring civil-militära relationer. Enligt Morris Janowits utgår medborgarsoldatsidealet från allmänhetens tjänstgöring i värnpliktsförsvar, milisförband och reservstyrkor och vilar på tre parametrar. Tjänstgöringsplikten måste vara *universell* och omfatta alla medborgare, den behöver utgöra en *obligatorisk* samhällsplikt och den måste uppfattas som *demokratiskt legitim* (Cohen, 2015: 6; Janowitz, 1979: 3-8). I detta fall skiljer sig medborgarsoldaten från den professionella soldaten och likställs här med en värnpliktig soldat eller annan civil medborgare som tidvis tjänstgör i Försvarsmakten.

1.5 Avgränsningar

Som inledningen på uppsatsen beskriver utgörs det civil-militära sammanhanget av tre aktörer, *politiken, militären* och *medborgarna*. Denna uppsats fokuseras dock till två av dessa aktörer, politiska företrädare och militären, trots att folkförankringen och försvarsviljan i högsta grad berör den tredje aktören. Motivet för detta är att uppsatsen fokus ligger i den politiska uppfattningen om och motiven för begreppsanvändandet samt vilken betydelse de tillskrivs hos militären. Ett ytterligare motiv är att befolkningen inte är enhetlig och att jämförbara textdokument, likt de policydokument som utgör uppsatsens empiri, inte är tillgängliga. En undersökning i hela populationen hade inte varit möjlig för denna uppsats. Kritiska reflektioner kring denna avgränsning redovisas senare i uppsatsen.

Undersökningen avser svenska förhållanden och avgränsas till perioden efter 2009 och försvarsdebatten efter Rysslands invasion av Georgien. Detta med anledning av att försvarsdebatten dessförinnan, efter kalla krigets relativt omfattande värn- och totalförsvarsplikt, präglades av ett försvarsmaktskoncept som avviker från det vi har idag.

Angränsningen syftar således till att fokusera källmaterialet till en period som är relevant för uppsatsens syfte.

Uppsatsen avser vidga aktören *militären* till att även omfatta totalförsvaret. Detta med anledning av att *försvarsvilja* inte enbart bidrar till militär effektivitet utan har även tillskrivs en betydelse för totalförsvarets förmåga. Undersökningen kommer emellertid endast studera policydokument från Försvarsmakten, då data från samtliga i totalförsvaret ingående aktörer hade varit för omfattande för denna undersökning. Konsekvenser av denna avgränsning återges vidare i diskussionskapitlet.

1.6 Disposition

I nästföljande kapitel placeras uppsatsen i en vetenskaplig kontext genom redovisning av tidigare forskning kring civil-militära relationer med fokus på 1900-talets andra hälft, vilka kan anses utgöra startpunkten för den fortsatta forskningen kring relationen mellan samhället och militären. I det tredje kapitlet redovisas uppsatsens genomförande, val av metod och empiri samt hur teorin kommer att nyttjas i den fortsatta analysen. I fjärde kapitlet presenteras uppsatsens teoretiska ansats och hur dessa motiverar uppsatsens analyschema. I femte kapitlet redovisas uppsatsens analys utifrån utarbetade analysdimensioner, analyskategorier och indikatorer för att sedan sammanfattas i uppsatsen resultat. Därefter i kapitel sex förs en diskussion kring uppsatsens resultat samt en kritisk reflektion kring val av teori, metod och empiri. Uppsatsen avslutas med ett förslag till fortsatt forskning.

2. Forskningsöversikt

I detta kapitel ges en redogörelse för tidigare forskning om folkförankring och försvarsvilja. Därigenom placeras uppsatsen i en vetenskaplig kontext där dess forskningsbidrag kan motiveras: Forskningsöversikten tjänar även som en inriktning av uppsatsens kommande val av teori. Då uppsatsen fokuseras till begreppens betydelse så är denna forskningsöversikt mer inriktad på variationer i hur begreppen kan tolkas än vilka metoder forskare använt när de genomfört sina studier.

2.1 Folkförankring och försvarsvilja

Folkförankring är som ovan nämnt ett ovanligt begrepp och kan i det närmaste betraktas som ett svenskt uttryck inom civil-militära relationer. Den mest inflytelserika teoretikern inom forskningsfältet var statsvetaren Samuel P. Huntington som efter andra världskriget utvecklade idealtyperna för civil-militära relationer. Enligt Huntington (1957: 1-3) formas denna relation av två imperativ, där företräde för antingen samhällets *sociala värderingar* eller militärens *funktionella behov*, ger en indikation om det främst är yttre eller inre hot som antas utmana den nationella säkerheten. Det interna hotet kan antingen utgöras av att militären använder sin styrka för politisk påtryckning men kan även, som Peter Feaver (1996: 151-152) påtalar, utgöra ett hot om militären blir oproportionerligt kostsam relativt behovet.

I denna växelverkan identifierade Huntington två idealtyper för civil-militära relationer, vilka kallas *subjektiv* och *objektiv* kontroll. I den föregående maximeras den civila kontrollen genom civil-militär integrering, vilket ger sociala imperativ starkt inflytande i den militära sfären, medan den senare separerar militären från samhället med en hög grad av autonomi. Huntington (1957: 80-85) förordar den senare, *objektiva* formen av kontroll, då det då det ger optimala förutsättningen för militären att själv förvalta de funktionella imperativen och därigenom skapa de förmågor som krävs för att skydda nationen från yttre hot. Huntingtons uttalande förutsätter emellertid att politiken återspeglar militärens rationalism med en konservativ syn på militär säkerhet då andra styrelseformer, såsom liberalism, riskerar att underskatta behovet av militär säkerhet (Huntington, 1957: 90-95; Feaver, 1996: 159-160).

En som motsatte sig denna separation var sociologen Morris Janowitz som, med bakgrund i risken för samhällets militarisering och ett oönskat militärt inflytande över politiken, istället förespråkade en militär som var starkt integrerad i samhället (Janowitz, 1960/2017: 435-440). När den amerikanska militären, efter andra världskrigets slut, började överge värnplikt som ett

fundament i militärens personalförsörjning såg Janowitz en risk att militärens personalsammansättning skulle avvika från övriga samhället. Därmed fanns det en risk för icke önskvärd isolation, där en militär elit kunde utveckla ideal och värderingar som avvek från samhällsnormen (Janowitz, 1975: 448). Även om ett universellt värnpliktsförsvar är att föredra för att säkerställa en stark integrering menade Janowitz (1960/2017: 418-440) att alternativen inte utesluter demokratisk kontroll. Det minskade behovet av massarméer och den teknologiska utvecklingens krav på längre utbildningstider utmanar argumenten för en bibehållen värnplikt. Samtidigt utkämpas samtidens konflikter bortom nationens gränser varvid traditionella militära dogmer kring totala segrar får en inverkan på internationella relationer. I avsaknad av värnpliktsförsvar ställer detta krav på en socialisering av militären, genom politisk skolning, som överbryggas det kulturella gapet mellan militären och samhället (Janowitz, 1960/2017, 426).

Sammantaget kan man anse att Huntington såväl som Janowitz, om än med viss tolkningsfrihet hos den förstnämnda, beskriver hur kulturella skillnader mellan militär och samhället ska överbryggas. Skillnaden dem emellan är dock vilken aktör som har tolkningsföreträde och vem som ska anpassa sig. Den efterföljande forskningen kom att formas av dessa två teoretiker, där huvuddelen kan anses följa Janowitz tradition, med enför folkförankringens betydelse för att bibehålla en demokratisk kontroll över militären. Medborgarsoldaten, eller medborgarens delaktighet i militären som enligt Machiavelli (1532/2002: 72) var en förutsättning för nationell styrka, har istället primärt lyfts fram som en funktion som knyter militären och samhället närmare varandra.

Efter Janowitz är det flera forskare som betonar att civil-militära relationer inte enbart kan omfatta militära och politiska aktörer utan att även medborgaren har en betydelsefull roll i denna samverkan. För att nå politiska målsättningar krävs det att det råder en enighet mellan dessa aktörer (Schiff, 1995; Bland, 2001; Berndtsson, Dandeker & Ydén, 2015).

Folkförankring kan därigenom anses återfinnas i Rebecca Schiff (1995) *konkordanteori* där hon nyanserar debatten om civil-militära relationer bortom Huntingtons idealtyper i sin fallstudie över två nationer med avvikande civil-militär kultur. Enligt Schiff är det enighet kring nationella värderingar, snarare än formerna för samverkan, som bidrar till civil-militär stabilitet och minskad risk för statskupp. Douglas Bland (2001: 537). för ett liknande resonemang men menar att harmoni mellan samhället, politiken och militären kring demokratiska värden och hur krigsmakten nyttjas även en betydelse för det nationella försvaret.

Försvarsmaktens samhällsrepresentation, det vill säga att de återspeglar samhällets demografi och värderingar, återkommer hos flera forskare som en faktor som sammanlänkar samhället och militären (Avant, 1998: 378; Rahbek-Clemmensen et al., 2012: 673). Enligt Christopher Dandeker (2001) uppfattas detta ofta som en förutsättning för att erhålla legitimitet men kan samtidigt medföra det motsatta om militären genom omotiverad strukturell anpassning förlorar sin särart och på sikt sin militära effektivitet. Charles Moskos (1973: 275-278) förespråkade istället pluralism där civila och militära komponenter bemannar olika delar av ett vidgat försvarsmaktsperspektiv utifrån sin särskilda expertis och därmed, under förutsättning att man har en god sammanhållning, tillgodoser militära såväl som sociala värden. Claire Snyder (2003: 185-186) menar dock att strävan efter god samhällsrepresentation inte innebär en konkurrenssituation, där exempelvis kvinnors jämlika möjlighet till militärtjänstgöring inte bör ställas mot möjligheten att skapa militär effektivitet. Istället bidrar en jämlik fördelning av ansvar för det nationella försvaret inte enbart till att stärka demokratin utan även till ökad effektivitet genom ett bredare medborgerligt engagemang. På detta sätt kan Snyder anses lyfta samhällsrepresentationens betydelse för ett totalförsvaret.

Flera forskare identifierar ett samband mellan graden av upplevt yttre hot mot nationen och styrkan i civil-militära relationer genom att det ofta förtydligar militärens position i samhället och stärker legitimiteten som dess beskyddare (Holmberg, 2015: 242, Graf, 2020: 57; Desch, 1999: 115). I vissa avseende kan detta samband även vara så starkt att medborgarna har överseende med oegentligheter som annars skulle sänka förtroendet (Tiargan-Orr och Eran-Jona, 2016). Förekomst av yttre hot är emellertid inte en förutsättning för folkligt stöd och förtroende. Paul Shemella, återgiven i (Berndtsson, Dandeker & Ydén, 2015: 309), menar att högt stöd även kan vidmakthållas eller stärkas av att militären genomför internationella insatser som uppfattas återspegla den nationella strategiska kulturen. Det bör dock konstateras att föreställningen om vad som är ett relevant yttre hot inte är absolut.

Avsaknaden av ett tydligt hot under lång tid har enligt Arita Holmberg (2015) inneburit att Sverige präglats av en demilitariseringsprocess vilket medfört en nedgång i Försvarsmaktens normativa inflytande i samhället. Trots att det efter Rysslands annektering av Krim finns indikatorer på en återmilitarisering av försvarsdebatten kunde ingen förändring i befolkningens förståelse för ett militärt återtagande identifieras. Detta antas vara en konsekvens av Försvarsmaktens förlorade inflytande och anseende men kan även bero på en ovilja att återinföra värnplikten hos unga medborgare. En liknande slutsats dras av Joakim Berndtsson,

Christopher Dandeker och Karl Ydén (2015) som argumenterar för att det folkliga stödet för Försvarsmakten måste tolkas inom ramen för en större helhet och som en del av den nationella försvars- och säkerhetspolitiken. I detta avseende kan Sveriges internationella insatser, i succesivt fler högintensiva konfliktområden, uppfattats avvikande från samhällsliga föreställningar om det fredsbevarande Sverige. En ökad oenighet mellan befolkningen och säkerhetspolitiken kan därmed ha bidragit till ökad distansering mellan samhället och militären. Såväl Holmberg (2015: 238) som Berndtsson, Dandeker och Ydén (2015: 322) har emellertid identifierat att nationella försvarsuppgifter oftast åtnjuter högre folkligt stöd och legitimitet i europeiska stater.

Efter Kalla krigets slut har flera forskare undersökt europeiska staters övergång från *värnpliktsförsvar* till ett frivilligförsvar och konsekvenserna för militärens folkförankring. Vidmakthållande av värnplikt är ett förekommande argument för att bibehålla en nära relation mellan samhället och militären (Janowitz, 1975: 421; Desch, 1999: 10; Sagdahl, 2018: 6). Värnplikt har emellertid tidigare, under första halvan av 1900-talet, även förekommit med förmågeskapande motiv då det anses vara förutsättning för att skapa en massiv försvarsförmåga (Flynn, 2002: 25). Dessa argument var dock ifrågasatta redan av sin samtid. Basil Liddel Hart, återgiven i (Flynn, 2002: 249), ansåg att ett värnpliktsförsvar både var ineffektivt och odemokratiskt eftersom frivilliga soldater hade högre moral och förmåga än någon som var tvingad.

Även Anna Leander (2004) drar liknande slutsatser i sin kritik mot värnpliktens påstådda betydelse för folkförankringen. Leander menar att dess förmågeskapande, samhällsbyggande och demokratiska kontrollfunktion är överskattad. Genom den snabba teknikutvecklingen har utbildningskraven på en professionell militärmakt ökat, varvid argumenten för en vidmakthållen värnplikt knappast kan utgå från en militär rationalitet (Leander, 2004: 572-573). I stället menar Leander att värnplikten, ur ett demokratisk liberalt perspektiv, kan ha en söndrande effekt då de fåtal som ianspråktas för värnplikt upplever det som orättvist och som en inskränkning av deras individuella frihet (Leander, 2004: 581-584). Det förhållande som beskrivs återspeglar Janowitzs definition av medborgarsoldatsidealet då kravet på ett universellt system inte är uppfyllt och därigenom inte kan uppfattas som demokratiskt. Den liberala tanken utesluter emellertid inte att medborgarna har skyldigheter gentemot staten (Flynn, 2002: 249). Alternativet, att övergå till frivilligförsvar, reducerar emellertid inte denna orättvisa. Deborah E Cowens (2006) menar att en avskaffad allmän värnplikt, utifrån liberala förtecken, istället

förskjuter ansvarsbördan till medborgare ur utsatta samhällsklasser som med livet som insats ser militärtjänstgöring som en enda väg till en bättre framtid.

Wallenius, Brandow, Berglund och Hede (2015) har i en intervjustudie med den svenska befolkningen studerat konsekvenserna av den avskaffade värnplikten. De konstaterar att detta förhållande dels riskerar att få direkta konsekvenser för Försvarens personalförsörjning men även leda till en nedgång i samhällelig kunskap, förståelse och acceptans för Försvarens samhällsroll och uppgifter. I undersökningen antas folkförankring utgöras av två huvudsakliga beståndsdelar, *kunskap och intresse* respektive *förtroende*. Dessa beståndsdelar omfattar dock inte enbart förankringen till Försvarens makten utan även hur väl försvarspolitikerna som helhet grundar sig i samhälleliga värderingar. I en senare undersökning studerar Wallenius, Brandow, Berglund och Jonsson (2019) begreppet inom den svenska militära och politiska eliten. Här konkretiseras folkförankringsbegreppet och definieras som ett tillstånd då ”*allmänheten har (1) kunskap om Försvarens makten och dess uppdrag, (2) förtroende för att Försvarens makten agerar i enlighet med politiskt definierade uppdrag och (3) förtroende för att Försvarens makten återspeglar samhälleliga värderingar.*¹” (Wallenius et al., 2019: 454) För att säkerställa folkförankring utan värnplikt krävs en samordnad kommunikation och en tydlighet i budskap om Försvarens makten roll och uppdrag (Wallenius et al., 2015: 10-12).

Forskningen om **Försvarsvilja** som enskilt fenomen är begränsad och är i förekommande fall daterad forskning och i en svensk kontext (Jonsson & Månsson, 1972; Modéer, 1974). Anders Jonsson och Per Månsson (1972: 10-14) beskriver försvarsviljan som en attityd till det nationella försvaret som vilar på föreställningen att det finns *något att försvara*, att det återfinns en samhällelig *kunskap om det institutionaliserade försvaret* samt att man upplever att det skyddsvärda är *utsatt för ett hot*. Björn Modéer (1974: 17-21) vidgar begreppet försvarsvilja till en situationsanpassad samhällsangelägenhet. Modéers definition strävar efter attityder som omsätts i handling och är applicerbar på såväl soldater, medborgare som hela samhällsgrupper och där behovet av handling beror på vilken situation som råder.

”X har en attityd som manifesteras i beteenden som bidrar till och/eller ger uttryck för acceptering av totalförsvaret i det egna landet” (Modéer, 1974: 20)

---

¹ Egenhändig översättning: “*the general public (1) is familiar with the Armed Forces and its mission, (2) have confidence that the Armed Forces are acting in accordance with the politically defined mission, and (3) have confidence in that the Armed Forces reflect the values of the civil society.*”

I internationella sammanhang återkommer däremot begreppet *social resiliens*² som åsyftar en medborgerlig förmåga att anpassa sig till oväntade händelser (Bergström, 2018; Chandler, 2013; Larsson, 2019). I denna forskning är det i huvudsak konsekvenserna för det liberala samhällskontraktet som diskuteras när staten inskränker individuella friheter genom förskjutning av samhällsansvaret. James K Wither (2020) tar social resiliensbegreppet ytterligare ett steg och tillskriver det en vital betydelse för en nations totalförsvarskoncept. En betydelsefull aspekt på detta blir därmed befolkningens vilja att hörsamma det ansvar som åläggs dem. I ett flertal studier har man undersökt det postmoderna samhällets effekter på befolkningens attityder till militären och försvarsengagemang och noterat att inåtriktade motiv ökat på bekostnad av altruistiska drivkrafter (Battistelli, 1997; Strand & Berndtsson, 2015; Hedlund, 2011). Dessa undersökningar är emellertid genomförda i perioder då det externa hotet upplevdes lågt och behovet av att bidra till den nationella säkerheten inte var lika tydlig. En senare undersökning har dock noterat en framväxt av altruistiska motiv för militärtjänstgöring hos litauiska ungdomar, som ett resultat av ett ökat hot, men enbart om den samtidigt tillfredsställer individualistiska ambitioner (Pociene, 2018).

Ur tidigare forskning framträder sammanfattningsvis ett antal frågor vilka utgör potentiella angreppssätt för hur teori kan inhämtas och struktureras för att öka förståelsen för folkförankring och försvarsvilja som teoretiska begrepp.

Den inledande frågan är *vad som skapar folkförankring*. Här återfinns forskning om värnpliktens eller andra typer av totalförvarstjänstgöring betydelse för folkförankringen men även andra faktorer såsom synlighet i samhället, kommunikation, samhällsrepresentation, och socialiseringsåtgärder. Nästa fråga är *vad god folkförankring utgörs* av vilket delvis kan tolkas som det som folkförankrande åtgärder ska bidra till men även ett mått på folkförankring. Här återfinns forskning om allmänhetens kunskap och förtroende för militären men även huruvida det råder en enighet mellan samhällets aktörer och om nyttjandet av militära maktmedel uppfattas som legitimt.

Avslutningsvis finns ytterligare en fråga som inte anses besvarat av ovanstående studier. Det är *vad folkförankring syftar till*. I ovanstående forskning tillskrivs folkförankringen i huvudsak en *demokratisk och liberal funktion* genom betydelsen av en delad värdegrund och acceptansen för försvarspolitik och hur det militära maktmedlet nyttjas. Folkförankringen tillräknas

---

² Översättning av det engelska begreppet *Social resilience*

emellertid även en förmågeskapande betydelse då rekryteringen till Försvarsmakten kompliceras av bristande förtroende, kunskap men även engagemang. Den andra formen, den *förmågeskapande folkförankringen*, har ett mer Machiavelliskt uttryck där värdet av medborgarsoldaten och försvarsvilja skapar motståndskraft i kris och krig. Utifrån Huntingtons teori skulle dessa perspektiv delvis vara oförenliga då liberala ideologier kan underskatta behovet av en effektiv försvarsförmåga (Huntington, 1957: 90-91). Det motsatta förhållandet med militär professionalisering i syfte att skapa ett resurseffektivt tekniskt avancerat försvar begränsar möjligheten till daglig medborgerlig insyn och delaktighet.

2.2 Krigsvetenskapligt forskningsbidrag

Den redovisade forskningen spänner över en lång tidsperiod och kontexten inom vilken forskningen genomförts varierar geografiskt såväl som säkerhetspolitiskt. Folkförankring beskrivs som tidigare nämnt huvudsakligen ur ett demokratiskt legitimitetsperspektiv och sällan som en generator för engagemang, försvarsvilja eller motståndskraft. Forskningen kring försvarsvilja är begränsad och förekommer endast i svensk kontext och då under kalla kriget. Det finns dock intressanta relationer till forskning kring *social resiliens* där viljan att skapa en motståndskraftig nation kan jämföras med definitionen av försvarsvilja.

Undersökningen har därmed en teoriutvecklande ambition då den kan bidra till förståelse för folkförankringens betydelse bortom nuvarande förklaringar om civil kontroll över militären och vidmakthållande av demokratiska principer. Genom studier av svenska policydokument undersöks ifall folkförankring som begrepp även nyttjas för andra syften och då primärt för att stärka den nationella försvarsförmågan. Därigenom har uppsatsen även ett empiriskt bidrag genom ökad förståelse för folkförankringens och försvarsviljan innebörd inom svenska civil-militära relationer.

3. Metod

3.1 Forskningsdesign

Begrepp är per definition sociala konstruktioner som uppstått i syfte att bringa förståelse för ett konkret eller abstrakt fenomen. Då *försvarsvilja* och *folkförankring* är centrala i denna uppsats blir den epistemologiska utgångspunkten, och det sätt forskaren ser på världen, betydelsefull för fastställande av begreppens relation till omvärlden (Rienecker & Jørgensen, 2018: 186-191). Även om begreppet, *försvarsvilja*, kan tolkas som en naturkraft så uppstår den inte ur intet. Viljan att försvara sig antas ske i interaktion med den kontext som man befinner sig i. *Folkförankring* kan anses vara en beskrivning av en relation mellan olika samhällsaktörer men relationen hade inte varit observerbar om vi inte erkände begreppets existens. Sammantaget kan man därför anse att även om drivkrafter och relationer kan existera utan konstruerade begrepp så är det först genom subjektiv tolkning med stöd av dessa socialt konturerade begrepp som relationerna blir observerbara och relevanta för undersökningen (Rienecker & Jørgensen, 2018: 186-191).

Följaktligen antar denna uppsats, enligt Donatella della Porta och Michael Keatings (2008: 21-25) definition, en hermeneutisk interpretivistisk ansats. Detta innebär att begreppen studeras inom den kontext de existerar i syfte att skapa förståelse för dess praktiska betydelse. Genom en systematisk kvalitativ textanalys blir det möjligt att finna mönster i omfattande textunderlag och därigenom skapa förståelse för begreppens innebörd och syfte (Fejes & Thornberg, 2019: 35). Uppsatsens tolkande ansats innebär dock att analysen och resultatet har ett beroende till författarens erfarenheter. Detta är dels en styrka då det kan bidra till ny förståelse kring ett fenomen men kräver samtidigt en strukturerad metod för att erbjuda transparens i analysarbetet. (Fejes & Thornberg, 2019: 37, Denscombe, 2017: 330).

Det bakomliggande syftet med användandet av ett begrepp är dock inte nödvändigtvis explicit, utan blir begripligt först genom tolkning av det övergripande narrativet i de sammanhang där det förekommer. Narrativ har en meningsskapande funktion, som inriktar eller rättfärdigar ett visst beteende eller ett behov av förändring. Genom att identifiera återkommande uttryck i textunderlagen kan underliggande intentioner blottas (Wibben, 2016: 61-62). Annick Wibben (2016: 58-59) har exempelvis analyserat narrativen bakom nyttjandet av kvinnliga amerikanska marinkårssoldater i Afghanistan. Hon fann att trots att det uttalande syftet var att på detta sätt förbättra afghanska kvinnors situation, så hade narrativet även ett inrikespolitiskt syfte. Genom att omdefiniera synen på militära insatser kunde ett feministiskt narrativ legitimera en

förlängning av insatsen som annars hade mött större motstånd. Uttalanden och begrepp måste tolkas utifrån dess plats i en större helhet och undersöka hur problemen framställs och vilka aktörer som tilldelas en roll i narrativet (Wibben, 2016: 61-63). En kvalitativ textanalys som även strävar efter att finna implicita syften med ett begrepp kan därför inte enbart fokusera på det som de facto uttalas. Genom att även uttolka hur nationella utmaningar skildras och vilka aktörer som utgör en del i lösningen kan man identifiera alternativa underliggande syften.

3.2 Källmaterial

Eftersom begreppen som studeras, *folkförankring* och *försvarsvilja*, inte är entydiga kommer denna undersökning kräva två typer källmaterial till vilka forskaren har ett empiriskt förhållningsätt (Rienecker & Jørgensen, 2018: 173). Det *första* utgörs av teoretisk litteratur vilket nyttjas för att öka förståelsen för begreppens innebörd vilket är en förutsättning för den fortsatta undersökningen. Genom en bred litteratursökning i tidigare forskning, i syfte att succesivt fördjupa och vidga den teoretiska förståelsen för begreppen, skapas förutsättning för utveckling av ett för undersökningen användbart analyschema.

Det andra källmaterialet, från vilket undersökningens huvudsakliga empiri hämtas, utgörs av policydokument inom vilka begreppen antas förekomma och där dess uttryck har bäring mot uppsatsens syfte. Eftersom uppsatsen inriktar sig på svenska förhållanden är det svenska politiska policydokument, såsom inriktningspropositioner och riksdagsbeslut, samt formella myndighetsdokument, vilket här utgörs av Försvarsmaktens doktriner, som utgör uppsatsens empiri. Politiska policydokument kan komma att kompletteras med förarbeten ifall detta krävs för att förstå budskapet i fattade beslut. Valet av empiri motiveras av att de utgör två perspektiv på begreppen. De föregående policydokumenten antas återspegla det politiska syftet med begreppsanvändandet i utövandet av demokrati-, författnings- och förvaltningspolitiken. Medan de senare, myndighetsdokumenten, antas återge vilken betydelse begreppen tillskrivs i myndighetsutövningen (Petersson, 2018: 8-29).

Vidare avgränsas det empiriska källmaterialet till perioden efter 2009 då det utgör startpunkten för en försvarspolitisk process som inleds med att värnplikten lades vilande, för att därefter återaktiveras och avslutas med en sammanhållen inriktningsproposition för totalförsvaret. Perioden delas därefter in i tre delperioder som omfattar den tidsram som försvarsbesluten avser. Även om det inte finns en direkt korrelation mellan Försvarsmaktens doktriner och regeringens inriktningsproposition kommer dessa följa samma indelning då de antas återspegla sin samtid. Den sista perioden är emellertid endast påbörjad men återspeglar alltså en politisk

viljeinriktning. Den senaste försvarsmaktsdoktrinen kommer därför placeras i denna delperiod trots att den är publicerad tidigare samma år då de inriktar sig mot samma försvarsbeslutsperiod. Förarbeten som ligger till grund för politiska beslut och inriktningspropositioner kan vara publicerade före aktuell delperiod men analys av dessa kan vara viktiga för att förstå syftet med det politiska beslutet. Detta antas inte ha någon inverkan på analysen då uppsatsen inte avser att jämföra delperioder med varandra eller politiska med militära policydokument. Uppdelningen i delperioder syftar endast till en gruppering av källmaterialet på ett sätt som underlättar genomförande och redovisning av analys och resultat.

Nedan redovisas vilka dokument som ska analyseras. Politiska källdokument i kursiv stil utgör stödjande underlag som studeras utifrån hänvisningar i inriktningspropositioner och beslut. Underlagen redovisas i kronologisk ordning.

Delperiod	Politisk nivå
2010-2015	<i>SOU 2008:98 - Totalförsvarsplikten i framtiden</i> Prop. 2008/09:140 Ett användbart försvar
2016-2020	<i>SOU 2014:73 - Försvarsmakten i samhället – en långsiktigt hållbar militär personalförsörjning och en modern folkförankring av försvaret.</i> Prop 2014/15:109 Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020 <i>Regeringsbeslut 3 (17-03-02) – Uppdrag till Försvarsmakten och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet om mönstring och grundutbildning med värnplikt</i>
2021-(2025)	<i>SOU 2016:63 - En robust personalförsörjning av det militära försvaret</i> Prop 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025
Period	Försvarsmakten
2010-2015	Militärstrategisk doktrin med doktrinära grunder (MSD 12) Operativ doktrin 2014
2016-2020	Militärstrategisk doktrin – MSD 16
2021-(2025)	Doktrin Gemensamma operationer 2020

Tabell 1 Översikt empiriskt källmaterial

3.3 Analysmetod

Som tidigare angetts utgörs källmaterialet dels av teoretisk litteratur och dels av policydokument. Analysen inleds därmed av en fördjupad genomgång av teoretisk litteratur kring begreppen folkförankring och försvarsvilja i syfte att utarbeta uppsatsens analyschema. Detta analyschema utgörs av *analysdimensioner* som uttrycker begreppens huvudsakliga

egenskaper (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns & Wängnerud, 2017: 46), samt tentativa *analyskategorier* och *indikatorer* som kan användas för en strukturerad och transparent analys av policydokumenten. De övergripande *analysdimensionerna* är en vidareutveckling av de frågor som kvarstod efter genomgången av tidigare forskning; *Folkförankringsfrämjande åtgärder*, *Folkförankringens beståndsdelar*, och *Folkförankringens syfte*.

Analyskategorier utvecklas iterativt i en ständig jämförelse mellan teori och empiri i syfte att förfina analyskategorier och i slutändan underbygga undersökningens resultat. Den metod som nyttjas kallas för *constant comparison method* där man med tre övergripande analysnivåer reducerar studiematerialet i strävan efter empirisk och teoretisk mättnad (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014: 32-36). Nedan redovisas uppsatsen övergripande tillvägagångssätt utifrån Hjerm, Lindgren och Nilssons (2014: 32-41) analysnivåer för kvalitativa analyser.

Kodning av studiematerialet

Undersökningen inleds med en återgång till forskningsöversikten med en fördjupad litteratursökning av tidigare forskning kring *folkförankring*, *försvarsvilja* och *civil-militära relationer* i syfte att succesivt vidga den teoretiska förståelsen för begreppen. Dessa nyttjas därefter för att utveckla undersökningens tentativa *analyskategorier* med *indikatorer* för kodning och reduktion av uppsatsen huvudsakliga källmaterial. Källmaterialet studeras förutsättningslöst och tillåter att relevant empiri som inte kan kopplas till analyskategorierna eller förstås med använd teori ger upphov till nya indikatorer, omarbetning av analyskategorierna och sökning efter ny teori (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014: 37-40).

Tematisering av studiematerialet

När inga nya indikatorer kan identifieras i det undersökta källmaterialet övergår analysen till att kartlägga mönster i empirin utifrån uppsatsens analyskategorier i syfte att dels strukturera underlaget men även göra den användbar för uppsatsens syfte och frågeställningar. Sökandet efter mönster kan medföra återgång till förgående nivå om det krävs för att skapa en adekvat struktur (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014: 40).

Summering och verifiering av slutsatser

När underlaget är strukturerat övergår analysen till att utifrån empirin dra slutsatser med bärighet mot uppsatsen syfte och frågeställningar. I strävan att verifiera slutsatserna prövas dessa återigen mot såväl empirin som teorierna för att därigenom undersöka om det finns alternativa sätt att tolka resultatet. Ett alternativt sätt, vilket även bidrar till analysens transparens, är att använda kvantitativa metoder för att stärka trovärdigheten. Kvantitativa metoder är i sig inte applicerbara i denna undersökning men frekvensen i nyttjandet av begreppen *folkförankring* och *försvarsvilja* kommer redovisas i syfte att påvisa variationer i nyttjandet vilket kan bidra med transparens avseende på vilka grunder slutsatserna dras (Hjerm, Lindgren och Nilsson, 2014: 41-43).

Uppsatsen kommer som helhet ha en abduktiv ansats som medger ett öppet förhållningssätt relativt studieobjekten och som tillåter att nya empiriska fynd reviderar analyskategorier och indikatorer i strävan efter mönster (Fejes & Thornberg, 2019: 27-28; Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2014: 39-42). Analysen är färdig när inga nya mönster kan identifieras varvid det är möjligt att dra slutsatser om hur och i vilket syfte begreppen nyttjas i undersöka policydokument och huruvida begreppen även har en betydelse för skapande av nationell försvarsförmåga.

4. Teoretiskt ramverk

I genomgången av tidigare forskning identifierades tre frågeställningar vilka utgör alternativa angreppssätt för hur vi kan skapa förståelse för begreppen folkförankring och försvarsvilja. Dessa frågor, omarbetade till *analysdimensioner*, nyttjas som en inriktning i valet av uppsatsens teori. I detta kapitel används teorin för att identifiera och strukturera analyskategorier och indikatorer samt för att motivera uppsatsens analyschema. I nästkommande analyskapitel nyttjas analyschemat, tillsammans med teori, för att tolka budskapen uppsatsen empiri.

4.1 Analysdimension: Folkförankringsfrämjande åtgärder

Den inledande analysdimensionen utgörs av aktiva åtgärder för att stärka försvarets folkförankring eller yttre faktorer som har en positiv inverkan på civil-militära relationer. I vissa avseenden kan denna analysdimension delvis anses överlappa nästkommande analysdimension då vissa metoder i sig uppfattas som ett mått på god folkförankring. Denna analysdimension utgör därför stommen i uppsatsens analyschema där nästkommande, *folkförankringens beståndsdelar*, nyttjas för att skapa förståelse för de effekter som vidtagna åtgärder eftersträvar. Här fokuseras uppsatsen till teorier som avhandlar folkförankringsskapande strategier samt hur de eventuellt bidrar till civil-militära relationer.

En vanligt förekommande teoretisk diskussion är hur olika personalförsörjningsmetoder och deltagande i totalförsvaret bidrar till folkförankringen. Som tidigare nämnt har värnplikt och medborgarsoldatsidealet, trots att det tidigare marknadsförts som en förutsättning för massarméer (Flynn, 2002: 25), ofta framfört som ett sätt att förankra militären i samhället (Janowitz, 1960/2017: 421; Desch, 1999: 10; Sagdahl, 2018: 6). Värnplikt har senare ansetts stå i konflikt med möjligheten att skapa militär effektivitet då modern militär teknologi kräver allt längre utbildningstider (Huntington, 1957: 1-3; Moskos, 1977: 42-44), men även som ett ineffektivt och odemokratiskt verktyg för folkförankring som helhet (Leander, 2004: 573-578).

Efter kalla kriget har personalförsörjningsdebatten blivit en fråga av *legitimitet* och politisk *handlingsfrihet* där vissa ser frivillighet som något som stärker legitimiteten i nyttjandet av militären (Pattison, 2012), medan andra hävdar att värnpliktsförsvaret blir mer legitimt genom en mer restriktiv säkerhetspolitik (Kriner & Shen, 2016; Doerer, 2017: 742-747). Inom en totalförsvarskontext har dock den svenska modellen under kalla kriget framförts som ett ideal som kombinerar demokrati med ett motståndskraftigt nationellt försvar genom att alla medborgare tilldelades en roll i det nationella försvaret (Stover, 1976).

Utöver personalförsörjningsfrågan återkommer *synligheten i samhället* som något som bidrar till Försvarsmaktens folkförankring, då mängden militära förband eller försvarsmaktsrepresentanter i medborgarnas närhet inverkar på möjlighet till inflytande i ett demilitariserat samhälle (Holmberg, 2015: 246-250). En tydlig och samordnad *kommunikation* om Försvarsmaktens roll och uppdrag är en förutsättning för stark folkförankring (Wallenius et al., 2015: 10-12).

Försvarsmaktens *samhällsrepresentation* är ofta ett vanligt förekommande mått på folkförankring. Bred samhällsrepresentation är dock inte en garant för civil kontroll eftersom inflytande av en stark militär kultur kan likrikta medarbetarna och sudda ut eventuella olikheter (Avant, 1998: 381-382). Ett pluralistiskt försvar med civila och militära komponenter kan balansera funktionella och sociala krav men förutsätter exempelvis att komponenterna inte isoleras ifrån varandra (Moskos, 1973: 275-278). Åtgärder för att öka samhällsrepresentationen framförs oftast av legitimitetsskäl, men Christofer Dandeker (2001) menar istället att omotiverade anpassningar till normförändringar i samhället kan leda till en förlust av militärens särart och dess effektivitet. En bred samhällsrepresentation, där alla medborgare inkluderas, kan även bidra till effektivitet då det sänder ett budskap om ett delat ansvar för nationens försvar (Snyder, 2003).

Ett annat angreppssätt är *socialisering* där militären genom politisk skolning formas i sin säkerhetspolitiska roll eller anpassas till rådande marknadsprinciper (Janowitz, 1960/2017: 426, Moskos, 1977, Hedlund, 2013). Stark socialisering kan därför vara en indikation på demilitarisering där militärens samhällsroll blir diffus och förlorar inflytande (Holmberg, 2015:240). På detta sätt framträder två intressanta perspektiv på folkförankring, det militariserade samhället och den socialiserade militären, där båda indikerar en stark förankring men med motsatta imperativ.

Slutligen kan enligt tidigare forskning även yttre faktorer ha en inverkan på militärens folkförankring. Ett erkännande av en problematisk omvärldssituation, eller externt hot, kan delvis ha ett inrikespolitiskt stabiliseringssyfte där militärens fokus flyttas från den politiska scenen till nationens gränser (Piplani & Talmadge, 2016), men även som en samlande kraft som stärker militärens legitimitet och roll i samhället (Holmberg, 2015: 242; Graf, 2020: 57; Desch, 2019: 115). Sambandet mellan hot och legitimitet kan i vissa avseende vara så starkt att medborgarna har överseende med oegentligheter som annars skulle sänka förtroendet (Tiargan-Orr & Eran-Jona, 2016).

4.2 Analysdimension: Folkförankringens beståndsdelar

Den andra analysdimensionen inriktas till vad som kännetecknar god folkförankring eller vilka indikatorer som kan påvisa att militären är förankrad i samhället. Claes Wallenius et al., (2015) definierar folkförankringen som ett mått på *befolkningens intresse och kunskap* om, samt *förtroende* för, Försvarmakten och försvarspolitiken. Detta konkretiseras i hans senare undersökningar till att det avser kunskap om Försvarmaktens uppdrag och förtroende för dess agerande samt återspeglar av nationella värderingar (Wallenius et al., 2019: 454).

Ett annat uttryck för folkförankring är enighet vilket utgår från Rebecca Schiff (1995) som menar att effektiviteten i civil-militära relationer inte kan förklaras genom olika former av samverkansmönster utan fokuserar istället på det som länkar politiken, militären och samhället samman. Schiff anger fyra värdeindikatorer inom vilka det bör råda enighet för stabil civilmilitär relation. Dessa är (1) en acceptans avseende officerskårens sociala sammansättning, (2) tolerans avseende militärens personalförsörjningsmetoder, (3) upplevd legitimitet i försvarspolitiska beslut, samt (4) uppfattning om militärens kultur i relation till samhällsnormen (Schiff, 2009: 44-48).

Utifrån ovanstående avsnitt kan värdeindikatorn försvarspolitiska processer förstås inom ramen för legitimitet och politisk handlingsfrihet. Legitimitet kan härigenom tolkas utifrån ett behovsperspektiv och utifall befolkningen stödjer nationens säkerhetspolitik och hur militären nyttjas (Berndtsson, Dandeker & Ydén, 2015). En förlorad legitimitet, såsom tvivelaktiga uppgifter, riskerar att minska folkförankringen (Strand & Berndtsson, 2015: 234-235), medan försvarets nationella uppgifter oftast får starkt folkligt stöd (Holmberg, 2015: 238; Berndtsson, Dandeker & Ydén, 2015: 322). I denna kontext kan även inskränkning av liberala friheter, såsom värnplikt, uppfattas som legitimt (Pfaffenzeller, 2010: 482-483). Handlingsfrihet avser att militären kan nyttjas på det sätt som politiken önskar (Huntington, 1957: 1-2). Slutligen kan även medborgerligt deltagande i militärens verksamhet, genom exempelvis värnplikt, i sig vara en indikator på ett folkförankrat försvar då samhälleligt deltagande och insyn minskar risken för att militären isoleras ifrån samhället (Janowitz, 1960/2017: 421; Sagdahl, 2018: 228).

4.3 Analysdimension: Folkförankringens syfte

Den tredje analysdimensionen är den som har tydligast koppling till uppsatsens syfte och frågeställningar. Denna analysdimension binder samman de två föregående analysdimensionerna och utgör en länk mellan identifierade *folkförankringsåtgärder* och *folkförankringens beståndsdelar* med begrepps användningens explicita eller implicita syfte.

Analysdimensionen är uppdelad i två undergrupper vilka här uttrycks som *demokratisk folkförankring* respektive *förmågeskapande folkförankring*. I analysen kommer dessa undergrupper utgöra ett stöd för strukturering av budskap som återfinns i undersökt källmaterialet för att därigenom erhålla förståelse för hur och i vilket syfte begreppet nyttjas.

4.3.1 Demokratisk folkförankring

Med demokratisk folkförankring avses här budskap som påvisar ett företräde av sociala imperativ. Här återfinns ovan redovisade analyskategorier såsom *legitimitet, enighet, politisk handlingsfrihet, kunskap och förtroende, engagemang* och *samhällsrepresentation*. Syftet med användandet av begreppet folkförankring är därmed inte att stärka den nationella försvarsförmågan utan istället, med ett inslag av Janowitzisk tradition, att föra militären och samhället närmare varandra i syfte att säkerställa demokratisk kontroll.

4.3.2 Förmågeskapande folkförankring

Med förmågeskapande folkförankring avses här uttryck för en mer realistisk, Machiavellisk, syn på folkförankring med budskap som syftar till att stärka det nationella försvaret snarare än upprätthålla demokratiska principer. Eftersom dessa upplevs saknas i modern forskning omfattas därför *alternativa förklaringar* till användande av folkförankringsbegreppet. Ett av dessa är försvarsvilja som är ett uttryck för en attityd till det nationella försvaret vilka vilar på föreställningen om att det finns *något att försvara*, att det återfinns en *kunskap om det institutionaliserade försvaret* samt att man upplever att det skyddsvärda är *utsatt för ett hot* (Jonsson & Månsson, 1972: 10-14). För att detta ska ha något funktionellt värde behöver dock attityden omsättas i beteenden eller individuellt deltagande engagemang i totalförsvaret (Modeér, 1974: 17-21).

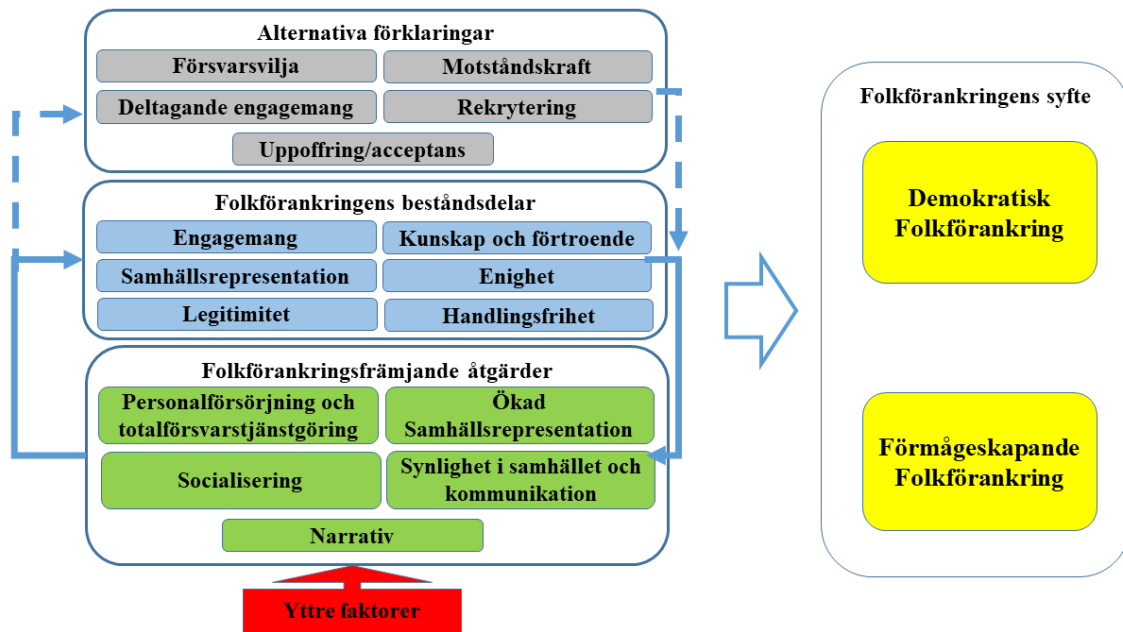
Det eftersträvansvärda är därför ett manifesterat engagemang som endera bidrar positivt till Försvarsmaktens rekrytering eller som på ett annat sätt stärker samhällets motståndskraft. Postmoderna samhällsströmningar har dock sedan Kalla krigets slut medfört att traditionella altruistiska drivkrafter ersatts av mer inåtriktade motiv (Battistelli, 1997; Strand & Berndtsson, 2015; Hedlund, 2011), men även om man uttrycker en vilja är det inte självklart att medborgaren är beredd att göra de uppoffringar som krävs och ansluta sig till det militära försvaret (Moskos, 2002). Förutsättningarna för ett militärt återtagande kan därigenom anses begränsat eller så behöver incitamenten för att delta anpassas för att uppfattas som mer attraktiva.

Skapande av samhällelig motståndskraft kan förstås genom forskning om begreppet *social resilience* som trots att det åsyftar en individuell eller kollektiv förmåga till anpassning och återhämtning efter yttre påfrestningar även har en totalförsvarskoppling (Bergström, 2018: 36; Chandler, 2013: 210). Social resiliens har uttryckts som en passiv form av försvar mot en angriparens åtgärder, men även som en form av avskräckning och en nyckelfaktor för ett framgångsrikt totalförsvar i gråzonen mellan fred och krig (Collier & Lakoff, 2015: 26; Wither, 2020). Inom forskningen kring *social resiliens* har man noterat en ansvarsförskjutning där demokratier luckrar upp samhällskontrakten och överlåter en del av statens skyddsansvar till den enskilde medborgaren. Genom dramatisering och liberal regerandekunst sänder man ett budskap till allmänheten där den enskilde uppmanas ta ett solidariskt samhällsansvar (Bergström, 2018; Larsson, 2019: 620-623). Härigenom kan förmågeskapande uttryck vara en form av ansvarsförskjutning där medborgaren uppmanas att ta sitt ansvar med en mjukare form av tvångsmedel.

4.4 Analysschema

Nedan redovisas de analysdimensioner som används för att studera och tolka källmaterialet. Varje analysdimension innehåller analyskategorier och indikatorer som nyttjas för kodning och tematisering av textmaterialet. Indikatorerna redovisas inte i denna modell då det är kontexten som avgör vilken analyskategori en indikator tillhör. Istället redovisas empirin fortlöpande i form av citat och parafraaser som tillsammans med teori motiverar dess placering i en viss kategori. För tydlighetens skull, och för att undvika repetition, kommer de inledande analysdimensionerna redovisas tillsammans då *folkförankringsfrämjande åtgärder* ofta nämns tillsammans med folkförankringseffekter som de önskar uppnå. *Alternativa förklaringar* är inte en egen analysdimension utan utgör här en gruppering av analyskategorier som med befintlig forskning inte kan anses tillhöra *folkförankringens beståndsdelar* utan indikerar ett annat syfte med folkförankringen än att uppnå demokratisk kontroll.

Figur 1 Uppsatsens analyschema

5. Analys och resultatredovisning

I detta kapitel redovisas resultatets av uppsatsen kvalitativa textanalys. Inledningsvis ges en kortfattad introduktion som syftar till att underlätta förståelsen för den fortsatta analysen för att därefter redovisa resultatet fördelat över uppsatsens analysdimensioner.

5.1 Introduktion analys och resultatredovisning

I syfte att öka transparensen i analysen inleds detta kapitel med en kortare redovisning av nyttjandefrekvensen av analyserade begrepp i källmaterialet. Denna redovisning syftar, som tidigare påtalat, inte till en kvantitativ verifiering av analysens resultat utan för att visa på vilka grunder slutsatserna är fattade. En redovisning av nyttjandefrekvens bidrar även med förståelse för variationer i dess popularitet i olika perioder och sammanhang.

Därefter övergår analysen till en redovisning av det som i analyschemat beskrivs såsom *yttre faktorer*. Eftersom ett yttre hot inte är viljestyrt, även om en stat kan välja hur hotet framställs, kan detta betraktas som en kontext inom vilka dessa policydokument existerar. Det är därför av förståelseskäl betydelsefullt att tidigt i analys- och resultatkapitlet, och separerat från övriga analysdimensioner, redovisa hur yttre faktorer har framställts i policydokumenten. Den fortsatta analysen fokuserar istället på hur yttre faktorer inverkar på nyttjandet av begreppen.

Den huvudsakliga analysen genomförs och presenteras därefter utifrån analyskategorierna i analysdimension *folkförankringsfrämjande åtgärder* där empirin tolkas med hjälp av analysdimension *folkförankringens beståndsdelar*. Även om uppsatsen inte har en ambition att jämföra delperioderna, eller politiska med militära policydokument, redovisas empirin kronologiskt utefter delperioder eftersom det gör analysen mer lättöverskådlig. På detta sätt kan uttryck från en delperiod kompletteras eller kontrasteras med uttryck ifrån en annan. Det bidrar även till ökad transparens då det blir tydligt i vilken kontext slutsatser dras. Den avslutande analysdimensionen, som inriktas till syftet med ett begreppens användande, har en tydlig koppling till uppsatsen problemformulering och blir här ett lämpligt sätt att sammanfatta analysens resultat.

5.1.1 Frekvensredovisning analyserade begrepp

Det är här viktigt att påpeka att det finns en generell repetitiv struktur i undersökta policydokument, där vissa textpassager återkommer på flera platser i dokumenten. Att enbart se till nyttjandefrekvensen kan därför bli missvisande då en ökad popularitet i bruket inte nödvändigtvis innebär att det tillskrivs en ökad betydelse. Samtidigt kan upprepning av

textpassager i olika sammanhang indikera att begreppet upplevs mångfacetterat och tillskrivs flera användningsområden. Förståelse för begreppens syfte förutsätter dock att analysen av begreppen sker nära det sammanhang inom vilket de existerar (Wibben, 2016, 61-63), varvid detta avsnitt endast syftar till att påvisa variationer i dess popularitet.

Delperiod	Politiska policydokument	Folkförankring	Försvarsvilja
2010-2015	Inriktningsproposition 2008/09:140	1	0
2016-2020	Inriktningsproposition 2014/15:109	20	5
2021-(2025)	Inriktningsproposition 2020/21:30	7	4
Delperiod	Militära doktriner	Folkförankring	Försvarsvilja
2010-2015	Militärstrategisk doktrin 2012	3	5
	Operativ doktrin 2014	0	3
2016-2020	Militärstrategisk doktrin 2016	1	24
2021-(2025)	Doktrin Gemensamma operationer 2020	0	9

Tabell 2 Frekvensredovisning över analyserade begrepp

Under första delperioden förekom *folkförankring* som enskilt begrepp vid ett tillfälle i den borgerliga regeringens inriktningsproposition från 2009. Under nästkommande två delperioders inriktningspropositioner, under de socialdemokratiskt ledda regeringarna, ökade dock användandet av begreppet. Det militära nyttjandet av begreppet är mindre vanligt förekommande och då endast i de strategiska doktrinerna. *Försvarsvilja* förekommer inte i inriktningspropositionen från 2009 men användandet ökar, i likhet med folkförankringsbegreppet, i de två nästkommande inriktningspropositioner. I Försvarsmaktens doktriner är begreppet vanligare och används, även omskrivet som krigs- eller stridsvilja, som en intern moralisk drivkraft för försvarsmaktspersonal men även i en bredare samhällskontext.

5.1.2 Yttre påverkansfaktorer

Samtliga analyserade texter är publicerade under en period då den säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa, efter en period av relativ stabilitet, återigen försämrades. I periodens inledning hade emellertid den nationella hotbilden en undanskymd roll i policydokumenten. Ett angrepp mot nationen var inte uteslutet men värnplikten lades ändå vilande med det uttalade syftet att skapa tillgänglighet och internationell användbarhet (Prop 2008/09:140, 2009: 8, 29). I nästkommande två inriktningspropositioner fick hotet emellertid ett större utrymme vilket inte minst accentuerades av att den försämrade säkerhetssituationen och oron för ryska

maktambitioner i vårt närområde utgör de första meningarna i inriktningspropositionen från 2014 (Prop 2014/15:109, 2014: 1).

”Ett enskilt militärt väpnat angrepp direkt mot Sverige är fortsatt osannolikt. [...] militära angreppshot kan likväl aldrig uteslutas. [...] den svenska försvarsförmågan bör stärkas.” (Prop 2014/15:109, 2014: 46)

”Ett väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas. [...] Totalförsvarets förmåga behöver därför fortsätta stärkas.” (Prop 2020/21:30, 2020: 26)

Beskrivningen av sannolikheten för ett angrepp mot nationen har inte förändrats nämnvärt under perioden. Det kan delvis bero på ett återbruk av de vaga, och delvis felanvända, uttrycken osannolikt och inte uteslutet i de två senaste inriktningspropositionerna vilket medför en svårighet att förstå att hotet ökat. Det är istället genom en omställning från nationellt till nationellt försvar som hotbilden tilldelas en större betydelse. Ett tydligt uttalat hot mot nationen ramar in och underbygger behovet av att vidta åtgärder som annars möjligen hade upplevt som främmande eller omotiverat av allmänheten.

5.2 Analysdimension: Folkförankringsfrämjande åtgärder

5.2.1 Personalförsörjning och Totalförvarstjänstgöring

Den metod som nyttjas för att bemanna militären beskriv ofta i folkförankringstermer där vägvalet antingen antas stärka eller försvaga länken mellan militären och samhället. Ofta ställs medborgerligt engagemang mot militär effektivitet och användbarhet. Denna kategori innefattar, utöver rekrytering till Försvarsmakten, även andra former av engagemang inom Totalförsvaret.

5.2.1.1 Delperiod 1 2010-2015

I den första delperioden präglas politiska policydokument av övergången från totalförvarssplikt till en rekrytering med frivillig grund (Prop 2008/09:140, 2009: 1). I en offentlig statlig utredning som föregick inriktningspropositionen 2009, *Totalförvarssplikten i framtiden*, är förlorad folkförankring en av de möjliga konsekvenserna av en sådan transformation men vidhåller även att folkförankring inte förutsätter ett värnpliktsförsvar. Folkförankring, som i utredningen beskrivs som att samhället uppfattar att Försvarsmakten som en myndighet som efterlever och försvarar samhällets värderingar, kan istället upprätthållas genom frivilligt engagemang i exempelvis Hemvärnet (SOU 2008:98, 2008: 109–110).

I Inriktningspropositionen 2009 är politisk handlingsfrihet i nyttjande av militären det huvudsakliga motivet till omställningen, trots att det riskerar en minskad uthållighet i nationellt försvar (Prop 2008/09:140, 2009: 10). Värnpliktsförsvaret framställs som mindre resurseffektivt och tillgängligt än ett frivilligt försvar som därutöver innebär en principiell begränsning till nationella uppgifter (Prop 2008/09:140, 2009: 48). Med bakgrund i att hotet framställs som lågt så uppfattas inte den allmänna värnplikten som legitim och plikttagstiftningen ska därför även undvikas för bemanning av insatsorganisationen med tidigare värnpliktiga (Prop 2008/09:140, 2009: 10).

”I denna proposition föreslår regeringen den principiella inriktningen för arbetet att uppnå ett mer användbart och tillgängligt försvar. Detta ger en större handlingsfrihet i försvarspolitikerna.”
(Prop 2008/09:140, 2009: 8)

”Personalförsörjningssystemet behöver därför inte utformas för att kunna bemanna en i förhållande till landets befolkning stor insatsorganisation, något som var en orsak till att värnpliktsystemet infördes.” (Prop 2008/09:140, 2009: 77)

Regeringen betonar dock att en utveckling mot ett yrkesförsvar inte är önskvärt varvid huvuddelen av Försvarsmaktens personal ska ha sin huvudsakliga sysselsättning i den civila delen av samhället (Prop 2008/09:140, 2009: 73). Detta är det enda sammanhang där folkförankring uttryckligen förekommer i *Inriktningspropositionen 2009* och då för att beskriva kontraktsanställda soldater, och andra medborgare som under kortare tidsperioder tjänstgör i Försvarsmakten, som en länk mellan Försvarsmakten och samhället.

”Hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna och kontraktsförbanden ger försvaret folklig förankring och tillgång till civil kompetens.” (Prop 2008/09:140, 2009: 11)

Övergången till frivillighet innebär dock att det krävs ett tillräckligt högt mått av engagemang och intresse hos befolkningen för att såväl uppfylla militärens personalbehov som för att vidmakthålla denna folkliga förankring. Försvarsmakten behöver därför anpassas till marknadens förutsättningar och utveckla sin förmåga att attrahera personal i konkurrens med andra samhällsaktörer (Prop 2008/09:140, 2009: 72). Även om folkförankring som enskilt begrepp är ovanligt i inriktningsproposition 2009 så åsyftas ett medborgerligt engagemang och ett förhållande som skiljer sig ifrån ett isolerat yrkesförsvar. Det framträder även en annan typ förankring där Försvarsmakten anpassas till politiska behov och samhällets förutsättningar.

I delperiodens militära doktriner förekommer folkförankring endast i *Militärstrategisk doktrin 2012* och då i resonemang kring fördelar och nackdelar med övergången till ett frivilligförsvar och där slutsatsen i huvudsak återspeglar den föregående politiska inriktningspropositionen. I doktrinen förknippas folkförankringen med det tidigare värnpliktsystemet och något som bidrar till god samhällsrepresentation, men där behovet av ett mer flexibelt försvar inte legitimerar ett vidmakthållande av ett överdimensionerat personalförsörjningssystem.

”Ett värnpliktsförsvar kan genom mångfald, uthållighet och folklig förankring däremot innebära en högre potentiell militär förmåga. [...] Aktörer med sämre resurser eller färre behöver vara skickligare i att använda sina begränsade resurser på ett effektivt sätt.” (Försvarmakten, 2011: 15)

Övergången till frivilligförsvar undanröjer emellertid inte folkförankringens betydelse utan ändrar dess karaktär. Förankringen kan även utgöras av en underkastelse till den politiska styrningen och en förankring i folklig vilja vilket tillsammans utgör legitimiteten i den militära våldsanvändningen. (Försvarmakten, 2011: 25)

5.2.1.2 Delperiod 2 2015-2020

Inriktningsproposition 2014 präglas av ett nationellt återtagande där den viktigaste målsättningen, med bakgrund i ett försämrat omvärldsläge, är att *”öka den operativa förmågan i krigsförbanden och att säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret”* (Prop 2014/15:109, 2014: 7). Inriktningspropositionen föregicks av utredningen, *Försvarmakten i samhället*, där slutsatserna motsäger utredningen från 2008. Ett folkförankrat försvar kräver att fler medborgare får en relation till militären vilket är något som det aktuella personalförsörjningssystemet inte anses medge (SOU: 2014/15, 2014: 229 I perioden återförs därför dels tidigare pliktpersonal i krigsorganisation för att omhänderta det akuta personalbehovet (Prop 2014/15:109, 2014: 2), men därefter återupptas även mönstring och militärtjänstgöring genom totalförsvarsplikt (Försvarsdepartementet, 2017).

I Inriktningsproposition 2014 förekommer folkförankring i flera sammanhang som rör personalförsörjning och totalförsvartjänstgöring, men tilldelas en avgörande betydelse för den nationella försvarsförmågan. Utöver de tidvis tjänstgörande som utgjorde folkförankringen i föregående inriktningsproposition omnämns nu även folkförankring på ett tydligare sätt i samband med såväl kontinuerligt tjänstgörande i Försvarmakten som till allmänheten i övrigt. Folkförankringen ska skapas genom medborgerligt engagemang och delaktighet vilket bidrar

till en ökad försvarsförmåga men regeringen konstaterar att militärens personalförsörjning behöver anpassas för att även tillgodose en bred samhällsrepresentation (Prop 2014/15:109, 2014: 89).

”Folkförankringen av totalförsvaret har en avgörande betydelse för försvarsviljan och ytterst för Sveriges försvarsförmåga. Folkförankring uppnås i första hand genom delaktighet och engagemang bland befolkningen. Personalförsörjningen av det militära försvaret spelar en viktig roll för att skapa engagemang och delaktighet bland den svenska befolkningen. Försvarsmakten behöver ett omfattande stöd från hela samhället för att kunna lösa sin uppgift att försvara riket.”
(Prop 2014/15:109, 2014: 18)

Ovanstående utmaningar föranledde ett återinförande av mönstring och grundutbildning med värnplikt 2017. Det är dock fortsatt egen vilja och motivation som är huvudprincipen för bemanning av den militära delen av Totalförsvaret även efter återinförandet värnplikten (Försvarsdepartementet, 2017: 2). Pliktlagstiftningen utgör ett nödvändigt verktyg för att nå politiska målsättningar men införande av ekonomiska belöningsystem ger moroten ett visst företräde framför piskan (Prop 2014/15:109, 2014: 91). De funktionella behoven, såsom viljan att stärka försvarsförmågan, uppfattas ha större inverkan på beslutet att återaktivera värnplikten än viljan att stärka folkförankringen genom ökad samhällsrepresentation.

”Regeringen konstaterar att vissa krigsförband under överskådlig tid är beroende av icke anställda [...] som krigsplacerats på aktuell befattning med stöd av lagen om totalförsvarsplikt [...]” (Prop 2014/15:109, 2014: 88)

”Mot bakgrund av att den säkerhetspolitiska situationen i Sveriges närområde har försämrats och Försvarsmaktens behov av personal i krigsförbanden, [...] inte kan tryggas enbart genom frivillig rekrytering bör totalförsvarspliktiga [...] vara skyldiga att genomgå mönstring och grundutbildning med värnplikt.” (Försvarsdepartementet, 2017: 3)

Ovanstående formuleringar omfattar i huvudsak Försvarsmaktens behov av tidvis och kontinuerligt anställda gruppbefäl, soldater och sjömän men även övriga personalkategorier beskrivs i folkförankrande ordalag. En av dessa är reservofficerare där en utökat antal dels motiveras av ekonomiska orsaker och kompetensförsörjningsskäl men ses även som en viktig länk mellan samhället och Försvarsmakten (Prop 2014/15:109, 2014: 94). En annan kategori är civilanställd personal som tillskrivs en likvärdig roll i krigsorganisationen (Prop 2014/15:109, 2014: 88). Denna åtgärd uttrycks inte i folkförankrande termer, men en jämlik ansvarsfördelning kan antas motverka en splittring mellan civilanställda och militärer.

Hanteringen av veteraner är ytterligare en åtgärd som tillskrivs stor folkförankrande betydelse. Veteraner utgör dels en viktig förmedlande funktion av försvarsmaktskunskap i befolkningen, men samtidigt kan negativa erfarenheter ha en ogynnsam inverkan på folkförankringen. Behandling av veteraner, såväl som fortsatt anställd personal kan därmed ha en direkt inverkan på hur Försvarsmakten uppfattas som arbetsgivare i förlängningen dess förtroende hos befolkningen.

”Reservofficerssystemet har därtill en viktig roll i försvarets folkförankring och utgör också ett viktigt medel för att knyta engagerade och dugliga kvinnor och män till Försvarsmakten.”

(Prop 2014/15, 2014: 94)

”Veteranpolitiken syftar till att ge personal [...] och deras anhöriga ett stöd som står i proportion till de risker och påfrestningar som de utsätts för. [...]Att ta ett tydligt ansvar för dem är viktigt för försvarets folkliga förankring och stärker rekryteringskraften.” (Prop 2014/15, 2014: 19)

Den grupp som tillskrivs störst betydelse för folkförankringen är fortsatt medborgare som engagerar sig i frivilligorganisationerna. Totalförsvaret förutsätter enligt propositionen ett brett medborgerligt engagemang och en folklig förankring (Prop 2014/15, 2014: 52). Frivilligorganisationerna tilldelas därigenom en tydlig roll som informationsspridare och för att sammanföra Försvarsmakten med samhället genom att stärka allmänhetens kunskap och engagemang för Totalförsvaret (Prop 2014/15, 2014: 114).

”[...] frivilliga försvarsorganisationerna fyller en viktig samhällsfunktion och [...] tillhandahåller nödvändig förmåga och kompetens samt är väsentliga för folkförankring.” (Prop 2014/15, 2014: 114).

”Folkförankring förutsätter också att människor, utöver sin ordinarie sysselsättning, intresserar sig för och direkt engagerar sig i försvarets verksamhet. De frivilliga försvarsorganisationerna liksom den övriga tidvis tjänstgörande personalen är av stor betydelse i detta avseende.” (Prop 2014/15, 2014: 114)

I delperioden har folkförankring fortsatt en innebörd som åsyftar ett deltagande från allmänheten i det nationella försvaret. Dock kan syftet tolkas företrädesvis ha förmågeskapande förtecken medan möjligheten till att vidmakthålla demokratisk kontroll har en underordnad roll.

Under delperioden publiceras en militär doktrin, *Militärstrategisk doktrin – MSD 16*, i vilken folkförankring inte förekommer i några personalförsörjningssammanhang. Förankring i folkviljan är dock fortsatt en grund för legitim våldsanvändning och en förutsättning för att

kunna fortsätta striden i utdragna konflikter (Försvarmakten, 2016: 42). Försvarmaktens eget agerande och moral tillskrivs här en stor betydelse då vår trovärdighet bidrar till den nationella försvarsviljan.

”Kärnan i Totalförsvaret tar sin utgångspunkt i en bred försvarsvilja i samhället. [...] Försvarsvilja visar sig i form av engagemang för vårt försvar. [...] ett trovärdigt försvar leder till att Försvarmakten aktivt bidrar till den allmänna nationella försvarsviljan.”
(Försvarmakten, 2016: 44)

5.2.1.3 Delperiod 3 2020 -

I inriktningspropositionen 2020 accentueras risken för ett militärt angrepp även om hotformuleringen också kan tolkas som dess motsats (Prop 2020/21:30, 2020: 26). Inriktningspropositionen tar ett helhetsgrepp om Totalförsvaret där det förändrade hotet föranleder en återuppbyggnad av såväl civilförsvaret som det militära försvaret. Den återaktiverade värnplikten beskrivs fortsatt i huvudsak som en nödvändig åtgärd för att lyckas med denna återuppbyggnad men till skillnad från föregående proposition, och efterföljande regeringsbeslut, beskrivs värnplikten även i folkförankringstermer (Prop 2020/21:30, 2020: 110).

”Grundutbildning med värnplikt bidrar därtill till den folkliga förankringen av försvaret.” (Prop 2020/21:30, 2020: 110).

Eftersom inriktningspropositionen 2020 tar ett helhetsgrepp om Totalförsvaret tilldelas nu, utöver värnpliktiga och medlemmar i frivilligorganisationerna, även andra samhällsaktörer såsom myndigheter, näringslivsaktörer och enskilda medborgare en betydelse för det folkförankrade Totalförsvaret (Prop 2020/21:30, 2020: 84).

Frivilligorganisationerna är fortsatt en länk mellan Försvarmakten och samhället som genom informationsspridning ska stärka allmänhetens försvarsvilja (Prop 2020/21:30, 2020: 156). Dessa åtgärder kompletteras av att det civila försvaret får en liknande uppgift med en samordnande roll för samhällets motståndskraft (Prop 2020/21:30, 2020: 29). Det robusta samhället bidrar inte enbart till nationens krishanteringsförmåga utan tillskrivs även en krigsavhållande effekt (Prop 2020/21:30, 2020: 85). Budskapet är tydligt. I händelse av ett angrepp är det Försvarmaktens behov som är prioriterat och acceptans och stöd från civilsamhället är en förutsättning för det nationella försvaret (Prop 2020/21:30, 2020: 123).

”Den enskildes eget ansvarstagande och beredskap samt acceptans för en avsevärt lägre nivå av samhällsservice utgör en central del i att motstå och lindra konsekvenser av allvarliga samhällsstörningar.” (Prop 2020/21:30, 2020: 86).

Folkförankring och en stark vilja att försvara Sverige är en förutsättning för totalförsvarets krigsavhållande uppgift.” (Prop 2020/21:30, 2020: 156).

I inriktningspropositionen 2020 förekommer få nya uttryck för folkförankring men effekterna som ska uppnås har en annan karaktär. Folkförankring har ett mer inkluderande uttryck som samlar samhällets aktörer mot ett gemensamt mål, där alla förväntas bidra och ställa upp de krav som ställs. Samhällets motståndskraft ses som en del av ett passivt avskräckande försvar som förutsätter en bred acceptans för de uppoffringar som kan bli nödvändiga. Folkförankringen åsyftar fortsatt ett medborgerligt deltagande i det nationella försvaret men den önskade effekten av ett denna förankring har i huvudsak funktionella förtecken.

I *Doktrin för gemensamma operationer 2020* förekommer inte ordet folkförankring men i ett större sammanhang beskrivs, i likhet med militärstrategisk doktrin 2016, Försvarsmaktens roll för att vidmakthålla ett engagemang i Totalförsvaret (Försvarsmakten, 2020; 67) Därigenom framträder en form av enighet där inte Försvarsmakten ensam värnar om den nationella säkerheten utan att det sker tillsammans med övriga aktörer i Totalförsvaret.

5.2.1.4 Sammanfattning - Personalförsörjning och totalförsvartjänstgöring

I politiska policydokument används folkförankring för att beskriva ett medborgerligt deltagande i Försvarsmaktens verksamhet, vilket skapar en länk mellan militären och samhället. Budskapen kan jämföras med den Janowitziska synen på civil-militära relationer där integration möjliggör civil kontroll (Janowitz, 1972: 427-428), men demokratiska syften förekommer inte explicit utan folkförankring nämns som bisatser tillsammans med en förmågeskapande ambition.

Övergången till frivilligförsvaret motiveras, i likhet med Janowitzs syn, med att folkförankring inte förutsätter ett värnpliktsförsvar (Janowitz, 1960/2017: 421). Förankringen blir istället en fråga om att skapa en legitimitet som kan liknas vid James Pattisons (2012) slutsatser om frivilligförsvaret, där militären formas efter den politiska viljan och möjligheten till en handlingsfrihet i nyttjande av Försvarsmakten som värnplikten begränsade. Legitimiteten kan även tolkas genom Anna Leander (2004: 581-584) där inskränkningar av individuella friheter kräver att ett tydligt behov föreligger.

I mitten av perioden förändrades det politiska narrativet avseende hotet mot nationen och användandet av begreppen folkförankring och försvarsvilja ökade. Folkförankring avser fortsatt än länk mellan militären och samhället men tillskrivs även värden såsom allmänhetens kunskap och förtroende för Försvarsmakten och försvarspolitikerna. Detta överensstämmer med Wallenius definition (Wallenius et al., 2019: 454), men även beskrivningar på medborgerligt engagemang och deltagande i Totalförsvaret samt acceptans för individuella uppoffringar förekommer. De senare återfinns snarare i forskningen kring försvarsvilja och som ett mått på attityder som omsätts i handling (Modéer, 1974: 20).

Därigenom uppstår ett behov av en ny grund för legitimitet där de politiska budskapen svarar mot Anders Jonsson och Per Månsson (1972: 10-14) förutsättningar för försvarsvilja. Budskapen ska förstärka den allmänna uppfattningen om det finns *något att försvara*, öka *kunskapen om det institutionaliserade försvaret* samt medvetandegöra att det skyddsvärda är utsatt för ett hot. Folkförankring kan därför även tolkas som en brygga mellan det aktuella personalbehovet och resurstillgången i samhället uttryckt i graden av frivillighet och effekten av ekonomiska incitament.

Därutöver kan folkförankring förstås utifrån forskningen om *social resiliens* och som ett sätt att legitimera återuppbyggnaden av Totalförsvaret (Wither, 2020). Trots en återaktiverad totalförsvarspflicht nyttjas en liberal regerandekunst där man vidhåller ett mått av frivillighet och samtidigt förskjuter ansvaret genom att förutsätta ett brett folkligt engagemang och solidariskt ansvarstagande. (Larsson, 2019: 620-623). Eftersom nationellt försvar oftast uppfattas som mer legitimt och bidrar till acceptans för inskränkta friheter (Holmberg, 2015: 238; Berndtsson, Dandeker & Ydén, 2015: 322; Pfaffenzeller, 2010: 482–483) blir det sätt som hotet framställs på betydelsefullt för att motivera ett krav på individuella uppoffringar.

I Försvarsmaktens doktriner är folkförankring som begrepp mindre vanligt förekommande och särskilt ovanliga i sammanhang som rör personalförsörjning. Däremot förekommer uttryck om agerande tillsammans med Totalförsvaret där Försvarsmakten har en roll att stärka försvarsviljan i samhället. Den viktigaste delen är förankringen i politiken och folkviljan där Försvarsmakten ser sitt ansvar att tydligt kommunicera sitt uppdrag och vinna samhällets förtroende (Wallenius et al., 2019: 454).

Sammantaget kan legitimitet anses vara en nyckelfaktor då regeringen under perioden balanserat vad som kan uppfattas som acceptabelt hos befolkningen. Genom att motivera

legitimiteten i politiska beslut eftersträvas enighet kring två av värdeindikatorerna i Rebecca Schiffs (2009: 44-48) konkordanteori. Stödet för försvarspolitiska beslut och en upplevelse att de står i proportion till det upplevda behovet samt tolerans för tillvägagångssätten för rekrytering till militären. Eftersom värnplikt, eller annan form av uppoffring, ofta möter motstånd behöver regeringen stärka argumenten för beslutens legitimitet. Strävan att skapa ett samhällsengagemang i Totalförsvaret kan dock ge ett annat perspektiv på folkförankringen där den avser hur samhället ska närma sig militären snarare än det motsatta. Detta kan tolkas som att den återmilitarisering som Arita Holmberg (2015) förutsåg under mitten av perioden har fortsatt. Folkförankring kan således vara som ett uttryck som syftar till att legitimera en återmilitarisering som annars hade upplevts främmande hos befolkningen genom att ge den en demokratisk grund.

5.2.2 Ökad samhällsrepresentation

Folkförankring nämns även i termer av representativitet där Försvarsmaktens återspeglade av samhället är en faktor som stärker dess position i samhället. Här beskrivs redovisade strukturella åtgärder för att ändra oönskade obalanser mellan samhället och militären.

5.2.2.1 Delperiod 1 2010-2015

I den föregående utredningen, *Totalförsvarsplikten i framtiden*, beskrivs den tidigare värnplikten, som endast innefattar män, som ett strukturellt hinder för ett bredare befolkningsurval och därutöver målsättningen att nå en ökad kvinnlig representation i Försvarsmakten (SOU 2008:98, 2008: 16–17). Genom att göra värnplikten vilande samtidigt som man beslutar att värnplikten i händelse av återaktivering ska vara könsneutral, tar man ett tydligt steg mot denna målsättning utan att i närtid behöva hantera konsekvenserna av en sådan lagförändring (Prop 2008/09:140, 2009: 7). Eftersom personalförsörjningen därefter baseras på frivillighet behöver målsättningen istället nås med andra medel. Försvarsmakten tilldelas ett ansvar för att skapa förutsättningar för att såväl kvinnor som män ska utgöra en likvärdig bas för rekrytering till såväl soldat som yrkesofficer och civilanställd (Prop 2008/09:140, 2009: 72). Ett annat mått på samhällsrepresentation är andelen civilanställda i Försvarsmakten. Ett ökat antal civila tjänstemän i Försvarsmakten framställs i huvudsak av kostnadsrationella skäl men kan även tolkas som en strävan efter ökad pluralism som i likhet med tidvis tjänstgörande motverkar utveckling mot ett yrkesförsvaret (Prop 2008/09:140, 2009: 80).

”För att stärka personalförsörjningen av Försvarsmakten måste ansträngningar göras för att både män och kvinnor ska utgöra en självklar bas vid rekrytering av personal.” (Prop 2008/09:140, 2009: 72).

”Civilanställda är en viktig del av Försvarsmaktens personal och kommer att få mer framträdande roller inom Försvarsmaktens förvaltning. [...] För att åstadkomma en kostnadseffektiv personalförsörjning av stödverksamheten krävs att den inte i onödan blir dimensionerande för antalet officerare.” (Prop 2008/09:140, 2009: 82).

I de militära doktrinerna framställs inte fler kvinnor i Försvarsmakten utifrån viljan att öka samhällsrepresentationen utan ifrån funktionella behov då kvinnor tillskrivs unika färdigheter som är användbara för ett genderperspektiv i utlandsinsatser (Försvarsmakten, 2011: 106). Även om liknande argument för fler kvinnor i Försvarsmakten inte tydligt uttrycks i inriktningspropositionen så återspeglar Försvarsmaktens budskap regeringens vilja att särskilt understödja kvinnors situation i väpnade konflikter (Prop 2008/09:140, 2009: 19). Att rekryteringsbehovet därutöver riktar sig till båda könen, istället för ett könsneutralt uttryck, jämför urvalsbasen och kan tolkas inkluderande och som ett tydliggörande att inte enbart män avses. Möjligen kan genderperspektivet, och möjligheten att hjälpa kvinnor i utlandsinsatser, vara ett budskap som syftar till att väcka intresse för militärtjänstgöring hos en breddad urvalsgrupp.

”För att Försvarsmaktens personalförsörjning ska kunna säkerställas både på kort och lång sikt, krävs att tillräckligt många män och kvinnor väljer Försvarsmakten som arbetsgivare.” (Försvarsmakten, 2011: 115).

5.2.2.2 Delperiod 2 2015-2020

I *inriktningsproposition 2014* återkommer argumenten för en könsneutral värnplikt för att därefter implementeras genom återaktiveringen av värnplikten. I utredningen, *Försvarsmakten i samhället*, har en bred samhällsrepresentation ett tydligt bidrag till Försvarsmaktens folkförankring men detta förutsätter att kvinnor känner sig manade att söka sig till och stanna kvar i Försvarsmakten (SOU 2014:73, 2014: 420). Trots att utredningen även föreslår åtgärder för att göra tjänstgöring mer lättillgänglig för kvinnor och andra underrepresenterade grupper (SOU 2014:73, 2014: 272), återkommer inga uttryck avseende samhällsrepresentation eller folkförankring i inriktningspropositionen eller beslutet om återaktivering av värnplikt. Regeringen fokuserar istället på oönskade strukturella problem i officerskåren som behöver justeras mot en ökad samhällsrepresentation.

Försvarsberedningen bedömer att det utifrån kraven på krigsduglighet fortfarande finns ogynnsamma strukturella förhållanden inom officerskåren [...] avseende grad, ålder, kön och tjänstgöringsbarhet i krigsförband[...].(SOU 2014:73, 2014: 92)

”Det är viktigt att rekryteringen av officerare bidrar till en officerskår som är representativ för samhället.” (Prop 2014/15:109, 2014: 93)

I delperiodens militära doktrin beskrivs inte en jämn könsfördelning som en form av demokratisk samhällsrepresentation, utan snarare som ett chefsansvar för en bättre intern arbetsmiljö. Jämställdhet och efterlevnad av Försvarsmaktens värdegrund är central i verksamheten då kulturen har en inverkan på vårt agerande (Försvarsmakten, 2016: 69). Bristande omdöme i vårt uppträdande kan i förlängningen bidra till bristande förtroende för Försvarsmakten hos befolkningen.

”Vårt uppträdande och vår attityd i alla sammanhang - under operationer, vid övningar och i den dagliga verksamheten - bygger vår trovärdighet gentemot Sveriges befolkning och aktörer i vår omvärld.” (Försvarsmakten, 2016: 5)

5.2.2.3 Delperiod 3 2020

I inriktningsproposition 2020 tillskrivs samhällsrepresentationen en folkförankrande betydelse som bidrar till legitimitet, förtroende och ökat urval. Inriktningspropositionen återger därmed budskapet i den föregående utredningen, *En robust personalförsörjning av det militära försvaret*, då ett bemanningssystem som har ett brett politiskt stöd och där alla kan bli i anspråkstagna för militärtjänstgöring har bäst förutsättningar att vinna förståelse och förankring i samhället (SOU 2016:63, 2016: 178). Regeringen vill därför att Försvarsmakten undanröjer omotiverade hinder för exempelvis kvinnor genom anpassning av utrustning och materiel och därigenom verka för att militärtjänstgöring blir attraktiv för alla (Prop 2020/21:30, 2020: 113). Således framträder en vilja att skapa en miljö där en större del av befolkningen känner sig välkommen vilket ses som en förutsättning för god folkförankring.

”Jämställdhet i Försvarsmaktens personalsammansättning bidrar till det militära försvarets legitimitet, trovärdighet och folkförankring. Att kunna nå hela rekryteringsbasen i befolkningen är också en förutsättning för att kunna anställa de mest lämpade.” (Prop 2020/21:30, 2020: 112–113)

”Med hänvisning till denna utredning³ ändrades uttrycket hemvärnsman till hemvärnssoldat.” (Prop 2020/21:30, 2020: 112)

I delperiodens **militära doktriner** förekommer inga nya uttryck för samhällsrepresentation.

5.2.2.4 Sammanfattning – Ökad samhällsrepresentation

Att Försvarsmakten återspeglar samhället är ett vanligt förekommande mått på god folkförankring även om samhällsrepresentation allena inte garanterar ett positivt förhållande mellan samhället och militären (Avant, 1998: 381-382). I politiska policydokument uttrycks en vilja att öka Försvarsmaktens samhällsrepresentation utifrån dels ett folkförankringssyfte men även för att nå ett större befolkningsurval. Försvarsmakten för inte fram några folkförankringsskäl med ökad samhällsrepresentation utan fokuserar istället på en individs unika möjlighet att bidra, inte deras könstillhörighet.

En justering av befattningskrav i syfte att underlätta ökad samhällsrepresentation kan ha inverkan på den militära effektiviteten och därmed kan dess legitimitet ifrågasättas om Försvarsmakten inte kan lösa ställda uppgifter (Dandeker, 2001). Här uppfattas inte en anpassning som omotiverad utan kan antas ha ett högre syfte. En könsneutral värnplikt är en förutsättning för att på sikt nå en mer representativ struktur i officerskåren. Med bakgrund i Rebecca Schiffs (2009: 14) konkordanteori blir en sådan åtgärd nödvändig om det hos befolkningen, försvaret och politiska företrädare finns en önskan att uppnå en demografiskt representativ officerskår.

Även återuppbyggnaden av Totalförsvaret, där alla behövs, tjänar på att ingen befolkningsgrupp är exkluderad. En totalförsvarsplikt som omfattar alla, i såväl militärt och civilt försvar, bidrar till könsneutral fördelning av ansvaret för den nationella försvarsförmågan (Snyder, 2003: 185–186). Detta innebär att samhällsrepresentation inte enbart har demokratiska syften utan även bidrar till ökad försvarsförmåga. En liknande slutsats drog amerikanen William J. Stover (1976), där det svenska Totalförsvaret kombinerade demokratisk liberalism med ett motståndskraftigt nationellt försvar där alla medborgare tillsammans på olika sätt bidrog till nationens försvar.

---

³ Hänvisning till *SOU 2014:73 – Försvarsmakten i samhället* och förslag om anpassning till könsneutrala benämningar.

5.2.3 Socialisering

Ett annat uttryck för att knyta samman samhället och militären är socialisering genom olika former av utbildningsinsatser eller andra åtgärder för att anpassa Försvarmaktens och i huvudsak officerskårens kultur till samhällets värderingar och behov. Socialisering är inte något som förekommer i militära doktriner eftersom analyskategorin åsyftar en samhällelig vilja att förändra någonting i militären. Försvarmaktens värdegrund kan dock anses vara uttryck för, eller resultatet av, en sådan socialiseringsåtgärd varvid uppsatsen fokuserar till vilka effekter ett vidmakthållande av värdegrunden ska leda till.

5.2.3.1 Delperiod 1 2010-2015

I politiska policydokument är uttryck om socialisering ovanliga och kan snarare anses syfta till att förankra militären till den försvarspolitiska viljan att göra Försvarmakten användbar, än en anpassning till samhället i övrigt. Försvarmakten får dock självständigt analysera vilka förändringsbehov kraven på ökad användbarhet medför avseende anställningsformer och innehåll i utbildning (Prop 2008/09:140, 2009: 75). En distansering av militären, som en militär självständighet i utveckling av funktionella behov skulle kunna medföra, är emellertid oönskad varvid regeringen förordar tidsbegränsade anställningar även om detta i huvudsak syftar till att möjliggöra för individer att övergå till en karriär utanför Försvarmakten (Prop 2008/09:140, 2009: 80). Andra förslag som skulle kunna bidra till att militärens kultur utvecklas skilt från samhällets normer och kontroll är att regeringen önskar en rationalisering i officersutbildningen mot kostnadseffektiva multinationella lösningar (Prop 2008/09:140, 2009: 84).

”En förutsättning för att insatsorganisationen ska kunna anses vara användbar är att [...] insatsförbanden kan lösa de uppgifter som regeringen och riksdagen beslutar. [...]” (Prop 2008/09:140, 2009: 75).

Ett annat uttryck för socialisering är hur Försvarmaktens roll beskrivs i förhållande till samhället där det under denna period är Försvarmakten som ska vara beredd att stödja samhället vid kriser och inte det omvända som har företräde under senare perioder. Även om socialiseringsåtgärder inte är tydliga under delperioden finns en indikation om vilka aktörer som har företräde i samhället.

”Härutöver ska det militära försvaret också kunna bidra till att skydda det svenska samhället och dess funktionalitet i övrigt. Detta ska ske med befintliga resurser och i form av stöd till civila myndigheter.” (Prop 2008/09:140, 2009: 36)

I militärens doktriner beskrivs värdegrunden endast i militärstrategisk doktrin och då som en del i den militära professionen, vilken uttrycks ha sin grund i samhällets värderingar och har därefter utvecklats utifrån Försvarsmaktens särskilda krav (Försvarsmakten, 2011: 89). Efterlevandet av värdegrunden är nödvändigt för upprätthålla relationen till samhället då medarbetares agerande står i direkt relation till allmänhetens förtroende för Försvarsmakten. Även om det inte framgår att värdegrunden är ett resultat av en socialiseringsåtgärd framträder en militär underordning till samhällsnormerna och tillskriver den en implicit betydelse för folkförankringen.

”Upptredande och agerande [...] påverkar förtroendet för Försvarsmakten [...]. Individerna har ett tydligt ansvar för konsekvenserna av valda handlingar. Att ha en maktställning innebär också ett ansvar att inte missbruka denna, varken i yrkesrollen eller i övriga relationer.” (Försvarsmakten, 2011: 92)

5.2.3.2 Delperiod 2 2015-2020

Att möjliggöra alternativa utbildningsvägar till officersyrket genomförs med rekryteringsfrämjande motiv och som ett komplement till den ordinarie officersutbildningen. Regeringen argumenterar dock i huvudsak kring övriga fördelar med ett sådant personalförsörjningssystem där ökade civila inslag kan ge socialiseringseffekter. Tillförsel av civila kompetenser och erfarenheter tilldelas ett eget värde men ses även som ett sätt att influera officerskulturen och reducera strukturella obalanser (Prop 2014/15:109, 2014: 93). Den militära professionen tilldelas fortsatt en viktig betydelse i officersutbildningen men regeringen menar att inslag av civila utbildningar kan bidra till ökad förståelse för officersrollens relation till övriga samhällsaktörer.

”Taktiska officerare ska kunna hantera den väpnade striden samtidigt som det måste finnas en god förståelse för den militära professionens roll i en större samhällskontext.” (Prop 2014/15:109, 2014: 93)

”Ett sätt att öka rekryteringsbasen [...] är ett ökat inslag av högskoleutbildning inom ramen för det civila högskolesystemet. Utbildningssystemet bör även tillmätas stor betydelse för att långsiktigt undvika obalanser i personal- och kompetensstrukturen.” (Prop 2014/15:109, 2014: 93)

I delperiodens militära doktrin förekommer inga nya uttryck för socialisering eller värdegrund.

5.2.3.3 Delperiod 3 2020 –

I delperioden förekommer inga nya uttryck för socialiseringsåtgärder av Försvarsmakten i politiska policydokument utan återger de åtgärder som presenterades i föregående inriktningsproposition (Prop 2020/21:30, 2020: 111). Dock framträder en förändring i relationen mellan militären och samhället där civila aktörer åläggs stödja militären i större utsträckning än tidigare inriktningspropositioner (Prop 2020/21:30, 2020: 123). Detta är inte en indikation på socialisering, utan snarare dess motsats där militärens funktionella behov påverkar samhället.

I delperiodens militära doktrin förekommer inga nya uttryck för socialisering eller värdegrund.

5.2.3.4 Sammanfattning – Socialisering

Socialisering är ett uttryck för subjektiv civil kontroll där samhället försöker påverka militären så att den efterliknar samhällets värderingar (Huntington, 1957: 80–83). En hög grad av socialisering kan vara en indikation på demilitarisering där militärens samhällsroll blir mindre unik och förlorar sitt normativa inflytande (Holmberg, 2015: 240). Försvarsmakten anpassning mot ökad användbarhet i periodens inledning kan inte tolkas utifrån socialisering och folkförankring, utan istället som att militären tillåts självständigt utveckla funktionella behov enligt politiska direktiv (Huntington, 1957: 83).

Janowitz menade att ett av sätten att knyta militären nära samhället var genom politisk skolning inom vilken officeren lärde sig förstå sin säkerhetspolitiska roll och funktion (Janowitz, 1960/2017: 426). Rationaliseringsvinster genom multinationella skolor kan därmed minska det svenska sociala inflytandet i officerskåren. Den senare reformen av officersutbildningssystemet, där civila meriter premieras, kan utöver angivna effektivitetsskäl även tolkas som en fortsättning av den subjektiva kontroll som Erik Hedlund (2013: 146-147) identifierade i införandet av den akademiska officersutbildningen. Det framträder emellertid inget formellt problem som regeringen vill hantera varvid behovet av socialiseringsåtgärder i folkförankringssyfte inte tar någon större plats i politiska policydokument.

Införandet av Försvarsmaktens värdegrund kan tolkas som ett resultat av en tidigare socialisering där uppträdande enligt allmänhetens förväntningar är en förutsättning för fortsatt förtroende och folkförankring (Wallenius et al., 2019: 454). Därmed kan även Rebecca Schiffs (2009: 47) sista värdeindikator, militärens kultur, inräknas då Försvarsmakten eftersträvar ett socialt acceptabelt militärt uttryck.

5.2.4 Synlighet i samhället och kommunikation

Försvarets synlighet i samhället och spridning över riket förekommer ofta i folkförankringssammanhang i politiska policydokument då det antas utgöra en möjlighet till informationsspridning och rekrytering av personal till Försvaretsmakten. Utöver placeringen av militära förband uppfattas även antalet försvarsmaktsrepresentanter innebära en ökad möjlighet till möten mellan militären och medborgaren. I Försvaretsmakts doktriner förekommer inga folkförankringsperspektiv på geografisk placering av förband men möjligheten att nå ut med information är viktigt för att vidmakthålla försvarsviljan i samhället.

5.2.4.1 Delperiod 1 2010-2015

Försvaretsmakts synlighet i samhället förekommer sparsamt i delperiodens policydokument. Den föregående utredningen konstaterar att de senaste årens minskade värnpliktskullar medfört en minskad kontakt mellan allmänheten och individer med erfarenhet av Försvaretsmakten; något som antas ha konsekvenser för folkförankringen (SOU 2014:73, 2014: 89). Eftersom värnplikten läggs vilande under perioden, och Försvaretsmakts spridning över riket är låg, är det istället frivilligorganisationer, kontraktsanställda och hemvärnsförband som genom sin relativt stora rikstäckning ska utgöra den synliga informationskanalen (Prop 2008/09:140, 2009: 83).

”Frivilligorganisationerna har också en roll i att medverka genom att en sammanhållen information om samhällets krisberedskap når ut på bredd i samhället.” (Prop 2008/09:140, 2009: 101)

I delperiodens **militära doktriner** tillskrivs inte synlighet i samhället ett unikt värde men påtalar vikten av att det som syns måste återspegla samhällets värderingar samt att militärstrategisk kommunikation behöver vara förankrad i politiskt vilja (Försvaretsmakten, 2011: 117). Försvaretsmakts kommunikation, och det sätt de uppfattas på bland befolkningen, inverkar på myndighetens trovärdighet vilket kan tolkas en ambition hos Försvaretsmakten att verka för en god folkförankring.

”Försvaretsmakts kommunikation ska utgå från värdegrunden. Hur detta uttrycks i tal, skrift, bild och genom handling påverkar trovärdigheten. Försvaretsmakts värdegrund ska slå vakt om alla människors lika värde, rättvisa, jämlikhet och det fria ordet.” (Försvaretsmakten, 2011: 116)

5.2.4.2 Delperiod 2 2015-2020

Det förekommer inga nya uttryck för synlighet i samhället eller kommunikation i *inriktningsproposition 2014* men betonar fortsatt att hemvärnets spridning över riket bidrar till Försvarsmaktens folkförankring (Prop 2014/15:109, 2014: 76).

I delperiodens **militära doktriner** blir synlighet, kommunikation och informationstjänst betydelsefullt då det är ett sätt att återigen normalisera försvarsfrågor i samhällsdebatten. Det uttalade syftet är inte enbart att öka rekryteringskraften utan ska genom en sammanhållen och förtroendeingivande bild av Försvarsmakten bidra till att stärka den nationella försvarsviljan (Försvarsmakten, 2011: 56).

”Likväl kan man inte ta försvarsvilja för givet, utan betydelsen måste kontinuerligt tydliggöras i det offentliga samtalet.” (Försvarsmakten, 2011: 44)

5.2.4.3 Delperiod 3 2020

I *inriktningsproposition 2020* utökas Försvarsmaktens krigsorganisation med hänsyn till ett ökat hot och utbildningsbehov (Prop 2020/21:30, 2020: 115). Den geografiska placeringen av nya militära förband grundar sig dels på funktionella behov (Prop 2020/21:30, 2020: 28), men har även en uttryckt folkförankrande betydelse. Utöver återinförd värnplikt och ökad försvarsorganisation ser regeringen ett fortsatt behov att säkerställa kunskapen om Totalförsvaret hos allmänheten. I den föregående utredningen förordas att Totalförsvarskunskap även bör spridas till barn och unga i skolan men denna ambition återkommer inte i inriktningspropositionen (SOU 2016:63, 2016: 181). Däremot påtalas vikten av frivilligorganisationernas ungdomsverksamhet som ett sätt att stärka försvarskunskapen till fler åldersgrupper. Behovet av att därutöver öka kunskapen om engagemang för Försvarsmakten och Totalförsvaret hos en större del av befolkningen kan ses som ett försök att normalisera försvarsdebatten i samhället.

Militär närvaro runt om i landet bidrar även till folkförankringen av försvaret.” (Prop 2020/21:30, 2020: 115)

”Organisationerna bedriver även ungdomsverksamhet vilket skapar förutsättningar att öka engagemanget för totalförsvaret i fler åldersgrupper.” (Prop 2020/21:30, 2020: 156)

I delperiodens **militära doktrin** återkommer kommunikation som ett sätt att bevara försvarsviljan i landet, särskilt då nationen hotas av en angripares desinformation och försök till påverkan.

”Trovärdighet och synlighet är avgörande komponenter för att förebygga väpnat angrepp. [...] Genom militärstrategisk kommunikation skapar vi eget narrativ, [...] för att stärka vår egen befolknings försvarsvilja och motverka motståndarens påverkan.” (Försvarmakten, 2020: 63)

”Försvarens vilja i hela samhället stöds genom informationsinsatser både på militärstrategisk och på operativ nivå. Det är tydligt för både vår egen befolkning och omvärlden vem som är den angripande parten.” (Försvarmakten, 2020: 75)

5.2.4.4 Sammanfattning – Synlighet i samhället

I ett demilitariserat samhälle minskar militärens möjlighet till normativt inflytande som ett resultat av minskad synlighet i samhället (Holmberg, 2015: 247). I periodens inledning är det endast Hemvärnet som uttrycks i termer av geografisk spridning för att senare motivera placeringen av nya förbandsorter med folkförankrande argument. Synligheten i samhället och den geografiska spridningens positiva effekter på folkförankringen har dock i tidigare forskning visat sig vara små medan Försvarmaktens värdegrund var mer betydelsefullt för att vinna förtroende hos grupper som saknar en nära relation till Försvarmakten eller dess personal (Wallenius et al., 2015: 24–27).

Istället är det en samordnad kommunikation och tydlighet i budskap om Försvarmaktens roll och uppdrag som utgör den viktigaste grunden för folkförankring (Wallenius et al., 2015: 10–12). Om den samhälleliga och politiska försvarsdebatten uteblir, fokuserar på missförhållanden eller om behovet är otydligt, påverkas medborgarna kunskap, intresse och förtroende för Försvarmakten som samhällsaktör negativt.

De kommunikativa budskap som framträder i politiska policydokument och militära doktriner omfattar dels värdegrunden men syftar även till att öka medvetenheten i alla åldrar om en förändrad hotbild och betydelsen av allmänhetens försvarsengagemang. Dessa budskap är jämförbara med de kriterier som Anders Jonsson och Per Månsson (1974: 10-14) anlade för en nationell försvarsvilja, då det skyddsvärda är utsatt för ett hot och totalförsvarets spridning i riket ökar kunskapen av det institutionaliserade försvaret. Det är dock oklart huruvida en nationell spridning, i enlighet med Björn Modéers (1974: 17-21) definition, även ökar benägenheten att omsätta ord i handling.

5.3 Analysdimension: Folkförankringens syfte

I detta avsnitt sammanfattas uppsatsen resultat med hjälp av den tredje analysdimensionen, *Folkförankringens syfte*. Slutsatser från analysen kommer sorteras i analysdimensionens underkategorier för att därigenom skapa förståelse för *folkförankringens* och *försvarsviljans* varierande syften och därigenom länka samman analysens resultat med uppsatsens forskningsfrågor.

5.3.1 Demokratisk folkförankring

Som genomgången av analysen visar är bruket av folkförankringsbegreppet vanligast förekommande i politiska policydokument och i sammanhang som berör Försvarsmaktens personalförsörjning eller annat medborgerligt deltagande i Totalförsvaret. Bilden som framträder är två sfärer, ett civilsamhälle och en militär kärna, där folkförankringen är den länk som binder dem samman och som enligt Morris Janowitz (1972: 427-428) skulle säkerställa civil kontroll över militären. Trots att succesivt fler delar av samhället tillskrivs en folkförankrande funktion, med ökade ambitioner avseende samhällsrepresentation, så framträder inga tydliga syften som pekar mot en målsättning att säkerställa civil kontroll över militären. Det är därutöver oklart om vissa perifera grupper såsom hemvärnssoldater och frivilliga, i likhet med likt Anna Leanders (2004: 573-578) argument avseende värnpliktiga, skulle ha kraft att motverka ett oönskat förhållande i Försvarsmakten. Det enda som kan uttydas är att ett medborgerligt deltagande som motverkar en oönskad utveckling av ett isolerat yrkesförsvaret.

En annan fråga är vad militären ska vara förankrad till för att anses vara demokratisk. I periodens inledning är politisk handlingsfrihet och militär användbarhet högt prioriterat. Även om folkförankring som begrepp är sparsamt nyttjat innebär detta inte en lägre grad av demokrati. Politisk underordning är ett fundament i demokratiska civil-militära relationer som återges av såväl von Clausewitz (1832/1991: 41–42), Huntington (1957: 83) som Janowitz (1960: 440) och förutsätter att militären är tillgänglig i enlighet med politiska målsättningar. En avvikelse från denna princip kan snarare ha inverkan på legitimiteten, om militären exempelvis är felaktigt dimensionerad i förhållande till det upplevda behovet (Feaver, 1996: 151–152). Det är även denna form av förankring, en militär underordning, som är vanligast förekommande i de militära doktrinerna där det militära våldet alltid ska vara politiskt och folkligt sanktionerat. Detta innebär inte att de senare inriktningspropositionerna har en annan rationalitet bara för att

folkförankringen som begrepp får större utrymme utan kan, i likhet med den första inriktningspropositionen, sträva efter handlingsfrihet om än i en förändrad hotmiljö.

Syftet med folkförankring är under slutet av perioden inte enbart medborgerligt deltagande för att motverka ett yrkesförsvar, utan kan även tolkas som något annat då värnplikten och en rikstäckande försvarsverksamhet har ett folkförankrande syfte bortom militär styrkeuppbyggnad (Prop 2020/21:30, 2020: 110,115). Folkförankring förutsätter därutöver, enligt politiska policydokument, en samhällelig kunskap och förståelse för totalförsvarets behov varvid begreppets innebörd kan anses breddats.

Det regeringen möjligen vill försöka uppnå är legitimitet för de omfattande åtgärder man vill genomföra för vilket samhällelig kunskap och förståelse är en förutsättning. Värnplikt och ett rikstäckande Totalförsvaret är en katalysator för informationsspridning om en omställning från ett demilitariserat samhälle till något nytt. Det kan tolkas som en fortsättning på den återmilitarisering som Arita Holmberg (2015) tidigare identifierat. Det kan uppfattas som funktionella behov får visst företräde framför sociala imperativ (Huntington, 1957: 2–3) och där medborgaren är den aktör som ska anpassa sig. Folkförankring kan i detta fall tolkas som en kraft som drar hörnstenarna i von Clausewitz treenighet närmare varandra (von Clausewitz, 1832/1991: 44; Drohan, 2011: 501), genom att långsamt påverka befolkningens uppfattning om vilka åtgärder som är nödvändiga i strävan att uppnå nationell enighet (Schiff, 1995). I Försvarsmaktens återfinns emellertid ett egenansvar för att vara en attraktiv och jämställd arbetsplats vilket ska underlätta ett sådant närmande.

5.3.2 Förmågeskapande folkförankring

De variationer i nyttjandefrekvens som noterats i perioden kan möjligen delvis förklaras med partipolitisk begreppstradition men kan likaledes vara ett resultat av olikartade behov. I periodens inledning var det försvarspolitiska behovet huvudsakligen bortom nationens gränser varvid handlingsfrihet och militär användbarhet prioriterades högre än folkförankring. En ökad, eller tydligare politiskt accentuerad, hotbild i vår närhet ställer nya krav för att bibehålla den politiska handlingsfriheten. Det finns en uttalad politisk vilja att stärka Försvarsmakten och den nationella försvarsförmågan men om det finns ett underskott av resurser för att fylla det upplevda behovet begränsas den politiska handlingsfriheten.

Det är därför intressant att diskutera vilken målgrupp som dessa budskap om folkförankring riktar sig till. De politiska policydokumenten såväl som de militära doktrinerna är öppna

tillgängliga för befolkningen även om innehållet i inriktningspropositionerna möjligen har större spridning hos befolkningen genom medialt intresse men båda kan ändå antas helt eller delvis rikta sig till allmänheten. Det är då möjligt att budskap såsom att ”*folkförankring förutsätter medborgerligt engagemang*” (Prop 2014/15:109, 2014: 18) och att ”*folkförankring och försvarsvilja är en förutsättning för att krigsavhållande Totalförsvaret*” (Prop 2020/21:30, 2020: 156) inte enbart syftar till att skapa legitimitet utan även till att stärka nationella försvarsförmågan.

Det folkliga engagemanget ska delvis skapas genom förtroendeskapande åtgärder i syfte att öka rekryteringen till Försvarsmakten men även genom betoning av ett solidariskt ansvar i Totalförsvaret för såväl näringslivet och enskilda medborgare. Samlandet av samtliga nationella resurser i Totalförsvaret (Prop 2020/21:30, 2020: 84) kan i sig tolkas som en form av folkförankring där nationen samlas mot ett gemensamt mål. Totalförsvaret har här en koppling till *social resiliens* där samhällets motståndskraft är en förutsättning för ett en avskräckande effekt (Wither, 2020). Denna delegering kan därigenom tolkas som uttryck för ansvarsförskjutning där staten överger en del av ansvaret för en mer decentraliserad syn på samhälls säkerhet (Bergström, 2018). Folkförankring kan därigenom tolkas som ett uttryck för liberal regerandekonst där man legitimerar sin förväntan om medborgerligt ansvarstagande och uppföring i en förändrad hotbild (Larsson, 2019: 620–623).

Även om det finns indikationer på förmågeskapande syftes med folkförankring i politiska policydokument är det inte något som framträder i de militära doktrinerna, med undantag av betydelsen av gemensamt agerande inom Totalförsvaret (Försvarsmakten, 2011: 45). Det är därutöver inte möjligt att prediktera effekten av de vidtagna åtgärderna och om medborgaren hörsammar regeringens kall. Budskapen innefattar förvisso kriterierna för försvarsvilja enligt Anders Jonsson och Per Månsson (1972: 10-14) definition men om viljan omsätts i manifesterad handling (Modéer, 1974: 20) kan inte fastställas i denna undersökning. Det är okänt om svenska medborgare, i likhet med litauiska ungdomar (Pociene, 2018), lockats av ekonomiska incitament eller utvecklat altruistiska drivkrafter i en förändrad säkerhetsmiljö.

Framväxt av altruistiska motiv är dock ingen garant för en ökad försvarsförmåga då det förutsätter att dessa utsagor omsätts i handling. I en undersökning genomförd av Charles Moskos var det många amerikanska ungdomar som efter terrorattentatet 2001 som var villiga att ta värvning men få som faktiskt gjorde det. Istället för att anpassa rekryteringen till samhällstrenderna förordar Moskos i stället ett modernt medborgarsoldatssystem som i stället

tydligt fokuserar på det nationella perspektivet. Med en bred ansvarsfördelning över alla samhällsskikt, med möjlighet att tjänstgöra såväl militärt som civilt, kan den nationella försvarsförmågan såväl som acceptansen för de individuella och kollektiva uppoffringar som krävs att öka (Moskos, 2002). Övergången till ett Totalförsvaret och en könsneutral värnplikt innebär att en betydligt större del av befolkningen kan bli ianspråktagen för det nationella försvaret. Ansvar blir därigenom universellt vilket tillsammans med obligatorium och demokratisk legitimitet utgör grunden för medborgarsoldatsidealet (Cohen, 2015: 6; Janowitz, 1979: 3–8). Således reducerar ett sådant bemanningssystem Anna Leanders (2004: 581–584) tidigare kritik mot värnpliktssystemet som ineffektivt och en orättvis inskränkning av liberala friheter mot ett fåtal och istället som Claire Snyder (2003: 185-186) se den förmågeskapande effekten av en könsneutral värnplikt där alla tilldelas ett likvärdigt ansvar för nationens välbevarade i såväl stridande och icke-stridande befattning.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att folkförankring även brukats i sammanhang bortom syftet om demokratisk kontroll över militären och där målsättningen verkar vara att öka försvarsviljan hos den svenska allmänheten. Då försvarsvilja inte är en garanterad utkomst är det istället alltjämt legitimitet och acceptans för de åtgärder och uppoffringar som befolkningen ska ställa upp på som är i fokus. Försvarsviljans förmågeskapande funktion kan därmed tolkas som en hävstång för att förändra opinionen i samhället och signalera ett paradigmskifte. Alla medborgare behövs i totalförsvaret och ett uthålligt samhälle uttrycks ha en krigsavhållande effekt. Således finns det drag av Machiavelliska synen på medborgarsoldaten där en nationellförsvarsförmåga är enda vägen till ett trovärdigt och krigsavhållande totalförsvaret (Machiavelli, 1532/2002: 55–72).

5.4 Sammanfattning av uppsatsens resultat

I analysen framträder såväl demokratiska som förmågeskapande motiv med begreppet *folkförankring* medan *försvarsvilja* huvudsakligen förekommer som ett resultat av folkförankring i förmågeskapande sammanhang. Nedan sammanfattas resultatet utifrån uppsatsens delfrågor där det uttolkade syftet med begreppen redovisas fördelat på militära doktriner och politiska policydokument. Därefter besvaras forskningsfrågan samt ger ett förslag på hur folkförankring och försvarsvilja kan förstås inom ramen för skapande av nationell försvarsförmåga.

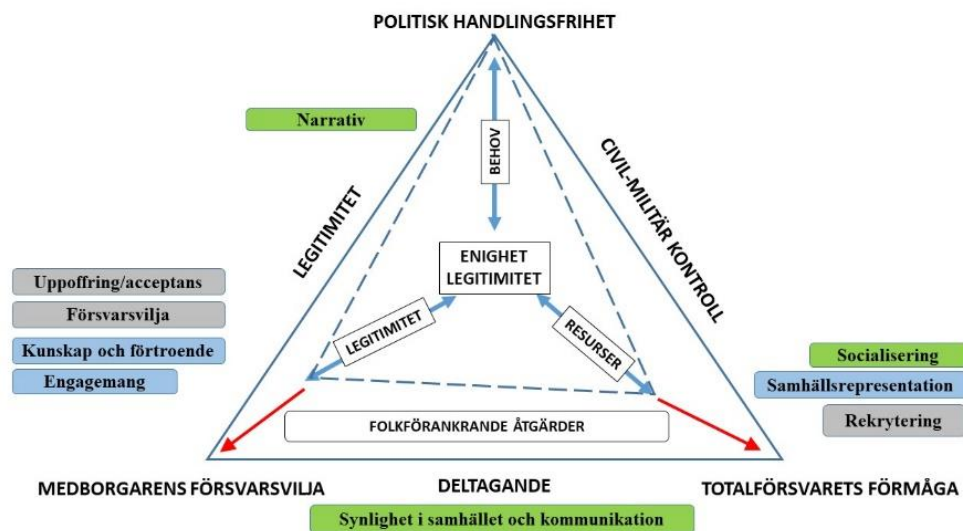
Begreppet folkförankring är ovanligt i **militära doktriner** och förekommer endast i strategiska doktriner vilket indikerar att begreppet endast är relevant i gränslandet mellan militärstrategisk och politisk nivå. I förekommande fall syftar begreppet i huvudsak till att beskriva demokratisk legitimitet i nyttjande av militärt våld vilket tolkas som ett uttryck att ett medvetet underordnande till demokratisk kontroll. Det förekommer i övrigt inga tydliga indikatorer på att folkförankring i sig skulle ha en förmågeskapande betydelse för Försvarens effektivitet. Detta kan även bero på att folkförankring inte har ett militärt egensyfte. Försvarens uppgift är att skydda nationen med tillgängliga resurser, inte att sysselsätta befolkningen. Undantaget är betydelsen av att tillgodose rekryteringsbehovet, men formerna för detta ligger bortom Försvarens bestämmande. Dock tillskrivs den nationella försvarsviljan är betydelse för vår samlade förmåga i Totalförsvaret. I detta sammanhang ser Försvarens sitt eget ansvar där vidmakthållande av värdegrunden, trovärdighet och till viss del även samhällsrepresentation bidrar till att stärka den nationella försvarsviljan och ökade förutsättningar för god folkförankring.

Folkförankringsbegreppet är vanligast i **politiska policydokument** där det delvis används för att beskriva det förhållande som uttrycks i de militära doktrinerna och där militär underordning till politiska målsättningar är en förutsättning för handlingsfrihet. Medborgerligt deltagande i Försvarens ska förvisso motverka utvecklingen mot ett yrkesförsvare, men detta motiv överskuggas av tidvis tjänstgörandes betydelse för att skapa engagemang, försvarsvilja och kunskap om Totalförsvaret i samhället. Folkförankring uppfattas sammanfattningsvis nyttjas som ett sätt att demokratiskt legitimeras en ansvarsförskjutning där samhället förväntas bidra på ett annat sätt än tidigare. I detta avseende är det svårt att skilja demokratiska från förmågeskapande syften med folkförankring då båda förutsätter samma tydliga legitimitet.

I besvarandet av den övergripande forskningsfrågan, *hur folkförankring och försvarsvilja kan förstås inom ramen för skapande av nationell försvarsförmåga*, är det därför inte lämpligt att nyttja en dikotomi där folkförankringen antingen har ett demokratiskt eller ett förmågeskapande syfte. Detta är särskilt påtagligt eftersom uppsatsen fokuserar på demokratiska stater där en förmågeuppbyggnad utan demokratiskt stöd inte hade varit acceptabel. Den centrala betydelsen av folkförankring i policydokumenten tolkas istället utgå från legitimitet och där politiker vill påvisa, eller vinna acceptans för, att försvarspolitiska beslut är demokratiskt förankrade. I inledningen av perioden var behovet av folkförankring mindre tydligt. Det var endast en liten del av befolkningen som behövdes för att uppnå politiska målsättningarna och förmågebehovet

var användbarhet snarare än bred samhällsupplutning. Värnplikten upplevdes då inte legitim i förhållande till det politiska behovet.

När det upplevda hotet mot nationen senare blev mer påtagligt i politiska policydokument var regeringen tvungen att minska gapet mellan den aktuella och önskade försvarsförmågan i syfte att säkra den politiska handlingsfriheten. Det ökade bruket av begreppet folkförankring kan då förstås som ett sätt att demokratisk motivera en förändrad försvarspolitik som dels innebär stora ekonomiska kostnader men även förutsätter ett samhällsengagemang med krav på individuella uppoffringar. Folkförankringen blir ett redskap för att justera obalanser i enigheten mellan politikernas, militärens och allmänhetens uppfattningar om vad som behöver göras, vem som ska göra det samt vad som är legitimt och acceptabelt att göra.

Figur 2 Folkförankringens funktion i civil-militära relationer

Folkförankringen blir en form av mjuk påverkan, som tillsammans med pliktlagstiftningen sätter en ny agenda för hur nationell försvarsförmåga skapas. Försvarsförmågan är inte enbart den militära förmågan att möta ett väpnat angrepp utan även samhällets resiliens och förmåga att avskräcka, eller i värsta fall uthärda, ett militärt angrepp. Folkförankringen kan tolkas som ett uttryck för att nationen och vår demokrati ska skyddas tillsammans, där alla behöver ta sitt ansvar. I vissa fall manifesteras detta genom engagemang i Försvarsmakten, andra genom tjänstgöring i civilförsvaret men även utgörs av att alla säkerställer sin individuella uthållighet.

Folkförankringen som begrepp kan därigenom, åtminstone i den kontext som uppsatsen undersöker, inte anses vara direkt jämförbar med den traditionella definitionen på civil-militära relationer som förekommer i tidigare redovisad forskning. Tidigare forskning kan i huvudsak

förstås såsom som militärens relation till politiker och samhället, medan folkförankring istället åsyftar allmänhetens relation till försvarspolitik. Detta förutsätter emellertid att respektive aktör tar sin del av ansvaret och tillser att man agerar i enlighet med samhällets normer. En liten svensk Försvarsmakt behöver därför agera utifrån samma legitimitet som en massarmé och ett stort och kostsamt Totalförsvaret utan legitim grund riskerar att uppfattas odemokratiskt. Således behöver inte folkförankring enbart syfta till att stärka Försvarsmakten utan måste även ha demokratiskt stöd i samhället som helhet. Ett demokratiskt folkförankrat svenskt Totalförsvaret kan tolkas som något som i policydokumenten anses bidra till högre större försvarsförmåga.

”Det militära försvaret av Sverige förutsätter en bred folklig förankring.” (Prop 2014/15:109, 2014: 89)

6. Diskussion

6.1 Diskussion uppsatsens resultat och slutsatser

I uppsatsens resultat framgår att folkförankring i sin enklaste form avser ett medborgerligt deltagande i Försvarsmaktens verksamhet. Begreppet blir dock mer relevant när man förstår de sammanhang där det använts. Folkförankring kan även vara ett sätt att demokratiskt legitimera förändringar i försvarspolitik. Begreppsanvändningen utgör här en del av ett övergripande narrativ, ett bakomliggande behov, som motiverar och legitimerar en förändringsprocess (Wibben, 2016: 61-63). Det är dock svårt att avgöra om det faktiskt är en upplevd ökad hotbild som föranlett ett behov av stärka folkförankringen, eller om den politiska viljan att stärka folkförankringen har motiverat ett nytt nationellt narrativ. Vidare har undersökningen visat hur folkförankring som begrepp relaterar till annan forskning om civil-militära relationer, där folkförankring snarare riktar sig mot medborgarens roll i försvarspolitik än militärens roll i samhället.

Det är dock rimligt att ifrågasätta resultatets giltighet då det förändrade bruket av folkförankring inte nödvändigtvis beror på en ökad hotbild. I likhet med vad som kortfattat nämns i analyskapitlet kan det även röra sig om en variation i begreppstraditioner hos de olika regeringar som styrt Sverige under perioden. Utifrån vald empiri är det svårt att värdera hur resultatet hade förändrats i händelse av en konstant begreppstradition. Försök därtill hade varit rent spekulativa eftersom det förutsätter att regeringarna i övrigt agerar på ett likartat sätt. Det är samtidigt möjligt att en undersökning under andra förhållanden hade kunnat ge ett annorlunda resultat. Detta antas därmed inte reducera resultatets relevans i innevarande kontext nämnvärt, då det innebär att begreppet blir förknippade med en viss ideologisk begreppstradition.

Det är även lämpligt att diskutera resultatens relevans utifrån vilken möjlighet policydokumenten har, med hänsyn till avsedd målgrupp, att nå den effekt som anges ovan. Såväl politiska policydokument som militära doktriner finns öppet och förhållandevis enkelt tillgängliga på internet men det är oklart hur stor del av befolkningen som faktiskt tar del av dem. Innehållet i försvarspolitiska beslut har möjligen en större spridning hos befolkningen än de militära doktrinerna genom dess mediala intresse men båda kan ändå antas helt eller delvis rikta sig till allmänheten. Försvarsmaktens doktriner riktar sig i huvudsak till sina egna medarbetare men beskriver även för politiker och allmänheten hur man avser förvalta sitt

uppdrag. Oaktat hur stor allmänhetens kunskap om innehållet i policydokumenten är, antas de fortsatt återge det politiska eller militära syftet med begreppen vilka är oberoende av målgruppens mottaglighet för budskapen. Det är därigenom inte möjligt att dra slutsatser om begreppens effektivitet då detta hade förutsatt en annan typ av studie med ett annat empiriskt källmaterial. Eftersom uppsatsens syfte är att skapa förståelse för hur begreppen används i skapandet av nationell försvarsförmåga och inte dess effektivitet innebär dessa begränsningar inte en förlust i relevans.

Uppsatsen har ett empiriskt bidrag genom att den skapar förståelse för hur och i vilket syfte folkförankringsbegreppet används i svenska policydokument för skapande av nationell försvarsförmåga. Ökad försvarsvilja är en av de önskade effekterna med folkförankringen när det finns en upplevd differens mellan önskad och faktisk försvarsförmåga. Detta medför att folkförankring även har en betydelse bortom behovet av demokratisk kontroll av militären. Därigenom placerar uppsatsen begreppet folkförankring i ett vetenskapligt sammanhang där begreppet tolkas som en komponent inom civil-militära relationer och dialogen mellan samhällets aktörer; regeringen, militären och medborgarna. Till skillnad från tidigare forskning är det emellertid inte militären som ska kontrolleras utan istället är det ett sätt att för regeringen att påverka medborgarna och vinna acceptans för en förändrat behov inom försvarspolitiken och legitimera de åtgärder och uppoffringar som krävs. Uppsatsen gör därmed ett teoretiskt bidrag till forskning om civil-militära relationer även om det skulle krävas fler undersökningar i andra sammanhang för att underbygga dess giltighet.

Resultatet ökar förståelsen för Försvarsmaktens samhällsroll, särskilt inom ramen för totalförsvarssamverkan, vilket kan utgöra ett viktigt element i officersprofessionen. Förståelse för vad som formar Försvarsmaktens folkförankring, och hur den inverkar på försvarsviljan, är särskilt relevant efter återaktiveringen av värnplikten då medborgare numer mot sin uttryckta vilja kan bli en del av Försvarsmakten. Det kan även vara användbart i Försvarsmaktens kommunikation med allmänheten och i andra former av civil-militär samverkan.

6.2 Diskussion metod och källmaterial

6.2.1 Metodkritik

I uppsatser som använder en kvalitativ tolkande metod påverkas analysen och resultatet av författarens erfarenheter och förförståelse för det studerade fenomenet (Fejes och Thornberg, 2019: 80–81). Detta kan ta sig uttryck i varför en typ av källmaterial valts framför en annan,

hur källmaterialet tolkats eller vilka och hur teorier använts för att underbygga uppsatsens analys och resultat. Genom att eftersträva transparens och uppvisa ett öppet förhållningssätt till studieobjektet med en nära relation mellan empiri och teori, där nya empiriska fynd och slutsatser succesivt prövas mot tidigare forskning, utsätts tolkningens trovärdighet för prövning (Fejes och Thornberg, 2019: 86–88). Valet att studera publicerade policydokument istället för exempelvis intervjustudier, som hade kunnat bidra till större förståelse för begreppens innebörd, har medfört att källmaterialet inte riskerat att påverkas (Denscombe, 2017: 220–222). De undersökta dokumenten är såväl tillgängliga som varaktiga vilket gör det möjligt för andra att i efterhand granska analysen giltighet (Denscombe, 2017: 257). Detta bidrar även till uppsatsens reproducerbarhet.

6.2.2 Kritik mot val av källmaterial

Efter genomförd analys är det tydligt att huvuddelen av resultatet har sitt ursprung i politiska policydokument medan militära doktriner endast bidrar i begränsad omfattning. Doktrinerna valdes då de har en uttalat vägledande funktion i Försvarens utveckling mot förändrade politiska målsättningar och skapande av militär försvarsförmåga (Försvarens, 2011: 5). Även om detta förhållanden blev synlig tidigt i undersökningen kvarstår argumenten att studera såväl militären som regeringens syn på folkförankring och försvarsvilja. På detta sätt kunde begreppen identifieras som ett politiskt, och möjligen ideologisk, begrepp som endast brukas på högre strategisk nivå. En undersökning av andra militära policydokument såsom *Vår militära profession* (Försvarens, 2017), i vilken bland annat militärens roll i samhället behandlas, eller en undersökning av andra myndigheters policydokument hade möjligen gett ett annat resultat. Så även om undersökningen begränsats till en delperiod, och då fokuserat till en större mängd politiska dokument, och därigenom upptäcka variationer i begreppstradition.

Uppsatsens inledning och problemformulering placerar folkförankringsbegreppet i civil-militära relationers forskningsområde vilket därigenom inriktade valet av teori. Eftersom resultatet påvisar att folkförankring inte i alla avseenden kan förklaras med denna teori är det rimligt att kritisera huruvida detta var ett korrekt val. Det är sannolikt att resultatet påverkats av valet av teori men relevansen kvarstår då det bär mot uppsatsens syfte att skapa förståelse för folkförankring bortom forskningsområdets traditionella gränser. Det är dock sannolikt att annan teori kan bidra till den vetenskapliga förståelsen för folkförankringens betydelse för skapande av försvarsvilja och i förlängningen nationell försvarsförmåga. Förslag på alternativa teorier redovisas nedan.

6.2.3 Forskningsetiska överväganden

Uppsatsen är ett självständigt arbete vid Högre officersprogrammet där samtliga studerande är militärer med lång erfarenhet av tjänstgöring i Försvarmakten. Det finns därmed troligt att analysen och resultatet påverkats av författarens förförståelse eller förutfattade meningar kring det studerade fenomenet (Fejes & Tornberg, 2019: 285). Det är betydelsefullt att påtala detta förhållande eftersom en förnyad forskning utifrån en annan erfarenhetsbakgrund hade kunnat ge ett avvikande resultat (Vetenskapsrådet, 2017: 8–9). Erfarenhetsbaserad förförståelse kan även tolkas som en styrka då de möjliggör att finna indikatorer och mönster i det studerade underlaget som annars hade kunnat förbises. Genom att eftersträva öppenhet i redovisningen av empiri och analys, där inga alternativa förklaringar utelämnas, blir det möjligt för läsaren att identifiera förutfattade meningar och hur dessa eventuellt påverkat resultatet (Denscombe, 2017: 330). Uppsatsen innefattar i övrigt inget källmaterial av integritetskänslig karaktär.

6.2.4 Förslag på fortsatt forskning

I uppsatsen undersöks hur begreppen folkförankring och medborgerlig försvarsvilja kan förstås inom ramen för skapande av nationell försvarsförmåga. I undersökningen genomförs en kvalitativ textanalys av svenska politiska policydokument och militära doktriner med stöd av teori om civil-militära relationer i syfte att skapa förståelse för begreppens innebörd i denna kontext.

Då uppsatsen endast studerar hur två av aktörerna inom civil-militära relationer använder begreppen så skulle fortsatt forskning kunna studera hur befolkning uppfattar dem och dess betydelse för svensk försvarsförmåga. En liknande forskning har tidigare genomförts av Claes Wallenius et al. (2015), men en motsvarande studie efter värnplikens återinförande hade kunnat ge ett annat resultat. På samma sätt hade en intervjustudie med politisk och militär elit ytterligare kunnat fördjupa förståelsen för folkförankringens innebörd för skapande av militär förmåga och kan nyansera eller utgöra ett komplement till uppsatsens resultat. Genom en longitudinell studie, eller möjligen experiment, är det möjligt att undersöka ifall bruket av folkförankring i försvarsdebatten har någon effekt när attityder ska omsättas i handling genom aktivt deltagande i Totalförsvaret.

Vidare så innebär avgränsningen till Försvarmaktens doktriner att resultatet inte ger en fullständig bild av folkförankringens betydelse inom Totalförsvaret. Fortsatt forskning skulle därför kunna studera policydokument vid andra Totalförsvarsmyndigheter för därigenom ytterligare vidga förståelsen för begreppen eller kritisera resultatets relevans. Det senare gäller

även om man använder uppsatsens resultat för undersökning i en annan kontext genom studier av en annan nation eller annan tidsperiod.

Slutligen kan folkförankringen även studeras med stöd av annan teori än civil-militära relationer. Exempelvis kan teori om strategisk kultur förstås som en del av en svensk självbild som formats av socialt överförda normer och ideal och hur dessa förändras med variationer i säkerheten i omvärlden (Gray, 1999: 51-52). Det är därigenom, om än ur ett inrikespolitiskt perspektiv, möjligt att undersöka om begreppens utgör en del av en politiskt driven lämplighetslogik för att vinna legitimitet i utformandet av strategiska målsättningar (March & Olsen, 1998: 951-952).

En avslutande reflektion är att användandet av begreppen folkförankring och försvarsvilja inte existerar i ett vakuum. Den ökade samhälleliga motståndskraft som eftersträvas i politiska budskap, genom allmän värnplikt eller deltagande i totalförsvaret, utmanas av rådande samhällstrender och avvikande individuella intressen. Det är troligt att svenska aktörer inte är de enda som försöker influera den nationella försvarsviljan. Påverkanskampanjer och desinformation från andra stater utgör en motkraft som de svenska budskapen behöver överrösta på ett förtroendeingivande sätt. Den förståelse för begreppen som uppsatsen bidragit med kan möjligen utgöra en startpunkt inom detta område.

7. Referensförteckning

7.1 Artiklar och forskningsrapporter

- Avant, Deborah. (1998). Conflicting Indicators of “Crisis” in American Civil-Military Relations. *Armed Forces and Society*, 24(3), ss. 375–388.
DOI:10.1177/0095327X9802400303
- Battistelli, Fabrizio. (1997). Peacekeeping and the postmodern soldier. *Armed Forces and Society*. 23(73), ss. 467–484. DOI:10.1177/0095327X9702300308
- Bergström, Johan. (2018). An archaeology of societal resilience. *Safety Science*, 110, ss. 31–38. DOI:10.1016/j.ssci.2017.09.013
- Berndtsson, Joakim., Dandeker, Christopher. & Ydén, Karl. (2015). Swedish and British Public Opinion of the Armed Forces after a Decade of War. *Armed Forces and Society*, 41(2), ss. 307–328. DOI:10.1177/0095327X13516616
- Bland, Douglas. L. (2001). Patterns in Liberal Democratic Civil-Military Relations. *Armed Forces and Society*, 27(4), ss. 525–540. DOI:10.1177/0095327X0102700402
- Burk, James. (2002). Theories of Democratic Civil Military Relations. *Armed Forces and Society*, 29(1), ss. 7–29. DOI:10.1177/0095327X020290010
- Chandler, David. (2013). Resilience and the autotelic subject: Toward a critique of the societalization of security. *International Political Sociology*. 7(2), ss. 210–226.
DOI:10.1111/ips.12018
- Collier, Stephen. J. & Lakoff, Andrew. (2015). Vital Systems Security: Reflexive Biopolitics and the Government of Emergency. *Theory, Culture & Society*, 32(2), ss. 19–51.
DOI:10.1177/0263276413510050
- Cowen, Deborah. E. (2006). Fighting for “Freedom”: The End of Conscription in the United States and the Neoliberal Project of Citizenship. *Citizenship Studies*, 10(2), ss. 167–183.
DOI:10.1080/13621020600633101
- Dandeker, Christopher. (2001). On the need to be different: Military uniqueness and civil-military relations in modern society. *RUSI Journal*, 146(3), ss. 4–9.
DOI:0.1080/03071840108446641

- Doeser, Fredrik. (2017). Strategic Culture, Domestic Politics, and Foreign Policy: Finland's Decision to Refrain from Operation Unified Protector. *Foreign Policy Analysis*, 13(3), ss. 741–759. DOI:10.1093/fpa/orx001
- Drohan, Thomas. A. (2011). Bringing 'Nature of War' into Irregular Warfare Strategy: Contemporary Applications of Clausewitz's Trinity. *Defence studies*, 11(3), ss. 497–516. DOI:10.1080/14702436.2011.630176
- Feaver, Peter. D. (1996). The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control. *Armed Forces and Society*, 23(2), ss. 149–178. DOI:10.1177/0095327X9602300203
- Graf, Timo. A. (2020). Unity in the face of threat? Exploring the empirical relationship between strategic threat perceptions and public support for a common European army in Germany. *European security*, 29(1), ss. 55–73. DOI:10.1080/09662839.2019.1704267
- Gray, Colin. S. (1999). Strategic culture as context: The first generation of theory strikes back. *Review of International Studies*, 25(1), ss. 49–69. DOI:10.1017/S0260210599000492
- Hedlund, Erik. (2011). What Motivates Swedish Soldiers to Participate in Peacekeeping Missions: Research Note. *Armed Forces and Society*, 37(1), ss. 180–190. DOI:10.1177/0095327X10372597
- Hedlund, Erik. (2013). Civil-Military Control over the Swedish Military Profession: An Analysis from the Perspective of Officer Rank and Officer Education. *Armed Forces and Society*, 39(1), ss. 135–157. DOI:10.1177/0095327X11426256
- Holmberg, Arita. (2015). A demilitarization process under challenge? The example of Sweden. *Defence Studies*, 15(3), ss. 235–253. DOI: 10.1080/14702436.2015.1084174
- Janowitz, Morris. (1972). Volunteer Armed Forces and "Military Purpose". *Foreign Affairs*, 50(3), ss. 427–443. <https://www.jstor.org/stable/20037920>
- Janowitz, Morris. (1975). The All-Volunteer Military as a "Sociopolitical" Problem. *Social problems*, 22(3), ss. 432–449. DOI:10.1525/sp.1975.22.3.03a0010

- Janowitz, Morris. (1979). The Citizen Soldier and National Service. *Air University Review*, 31(1), ss. 2–16. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/1979_Vol30_No1-6/1979_Vol31_No1.pdf. [Åtkomstdatum 12 mars 2021].
- Kriner, Douglas. L. & Shen, Francis. X. (2016). Conscription, Inequality, and Partisan Support for War. *Journal of Conflict Resolution*, 60(8), ss. 1419–1445.
DOI:10.1177/0022002715590877
- Leander, Anna. (2004). Drafting Community: Understanding the Fate of Conscription. *Armed Forces and Society*, 30(4), ss. 571–599. DOI:10.1177/0095327X0403000404
- Modéer, Björn. (1974). *Definitioner av begreppet försvarsvilja: några kritiska kommentarer*. Stockholm: Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar.
- March, James. G. & Olsen, Johan. P. (1998). The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International organization*, 52(4), ss. 943–969.
DOI:10.1162/002081898550699
- Moskos, Charles. C. (1973). The Emergent Military: Civil, Traditional, or Plural? *Pacific sociological review*, 16(2), ss. 255–280. DOI:10.2307/1388364
- Moskos, Charles. C. (1977). From Institution to Occupation: Trends in Military Organization. *Armed Forces and Society*, 4(1), ss. 41–50. DOI:10.1177/0095327X7700400103
- Moskos, Charles. (2002, våren). Reviving the citizen-soldier. *The Public interest*, 147, ss. 76–85.
- Jonsson, Anders. & Månsson, Per. (1972). *Försvarsvilja som attityd och kulturfenomen*. Göteborg: Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet.
- Larsson, Oskar. L. (2019). Ansvarsförskjutning och liberal styrning i skapandet av krismedvetna medborgare. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 121(4), ss. 599–626.
- Pattison, James. (2012). The legitimacy of the military, private military and security companies, and just war theory. *European journal of political theory*, 11(2), ss. 131–154. DOI:10.1177/1474885111425119
- Pfaffenzeller, Stephan. (2010). Conscription and Democracy: The Mythology of Civil—Military Relations. *Armed forces and society*, 36(3), ss. 481–504.
DOI:10.1177/0095327X09351226

- Piplani, Varun. & Talmadge, Caitlin. (2016). When War Helps Civil–military Relations: Prolonged Interstate Conflict and the Reduced Risk of Coups. *The Journal of conflict resolution*, 60(8), ss. 1368–1394. DOI:10.1177/0022002714567950
- Pociene, Aušra. (2018). Possibilities to Attract Lithuanian Young People to Permanent Compulsory Primary Military Service. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 16(1), ss. 373–399. DOI:10.2478/lasr-2018-0013
- Rahbek-Clemmensen, Jon., Archer, Emerald. M., Barr, John., Belkin, Aaron., Guerrero, Mario., Hall, Cameron & Swain, Katie. E. O. (2012). Conceptualizing the Civil–Military Gap: A Research Note. *Armed forces and society*, 38(4), 669–678. DOI:10.1177/0095327X12456509
- Sagdahl, Mathias. S. (2018). Conscription as a Morally Preferable Form of Military Recruitment. *Journal of Military Ethics*, 17(4), ss. 224–239. DOI:10.1080/15027570.2019.1589766
- Schiff, Rebecca. L. (1995). Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance. *Armed forces and society*, 22(1), ss. 7–24. DOI:10.1080/09636419209347488
- Snyder, R. Claire. (2003). The Citizen-Soldier Tradition and Gender Integration of the U.S. Military. *Armed forces and society*, 29(2), ss. 185–204. DOI:10.1177/0095327X0302900203
- Stover, William. J. (1976). National Defense and Citizen Participation in Sweden: The Citizen Army in an Open Society. *Peace research*, 8(4), ss. 127–132.
- Strand, Sanna. & Berndtsson, Joakim. (2015). Recruiting the “enterprising soldier”: Military recruitment discourses in Sweden and the United Kingdom. *Critical Military Studies*, 1(3), ss. 233–248. DOI:10.1080/23337486.2015.1090676
- Tiargan-Orr, Roni. & Eran-Jona, Meytal. (2016). The Israeli Public’s Perception of the IDF: Stability and Change. *Armed forces and society*, 42(2), ss. 324–343. DOI:10.1177/0095327X15592214
- Wallenius, Claes., Brandow, Carina, Berglund, Anna Karin & Hede, Susanne. (2015). *Befolkningens syn på försvarets folkförankring : en enkätstudie på ett befolkningsurval*. Stockholm: Institutionen för säkerhet, strategi och ledarskap, Ledarskapscentrum, Försvarshögskolan.

Wallenius, Claes., Brandow, Carina., Berglund, Anna-Karin. & Jonsson, Emma. (2019). Anchoring Sweden's Post-conscript Military: Insights from Elites in the Political and Military Realm. *Armed Forces and Society*, 45(3), ss. 452–471. DOI: 10.1177/0095327X18755107

Wither, James. K. (2020). Back to the future? Nordic total defence concepts. *Defence studies*. 20(1), ss. 61–81. DOI:10.1080/14702436.2020.1718498

7.2 Böcker

von Clausewitz, Carl. (1991). *Om Kriget*. Stockholm: Bonnier Fakta. (Originalt utgivet 1832)

Cohen, Raphael. S. (2015). *Demystifying the Citizen Soldier*. Santa Monica, California: Rand Corporation.

Denscombe, Martyn. (2017). *Good Research Guide: For Small-Scale Social Research Projects*. London: Open university press.

Desch, Michael. C. (1999). *Civilian control of the military : the changing security environment*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., Towns, Ann. & Wängnerud, Lena. (2017). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Fejes, Andreas. & Thornberg, Robert. (Red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber.

Flynn, George. Q. (2002). *Conscription and democracy the draft in France, Great Britain, and the United States*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Hjerm, Mikael., Lindgren, Simon. & Nilsson, Marco. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups.

Huntington, Samuel. P. (1957). *The soldier and the state: the theory and politics of civil-military relations*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Janowitz, Morris. (2017). *The professional soldier: a social and political portrait*. Free Press trade paperback edition. New York: Free Press. (Originalt publicerat 1960)

Machiavelli, Niccolò. (2002). *Fursten*. Stockholm: Natur och Kultur. (Originalt utgivet 1532, svensk översättning 1952)

Petersson, Olof. (2018). *Den offentliga makten*. Lund: Studentlitteratur

della Porta, Donatella. & Keating, Michael. (red.) (2008). *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rienecker, Lotte. & Jørgensen, Peter. S. (2018). *Att skriva en bra uppsats*. Stockholm: Liber.

Schiff, Rebecca. L. (2009). *The military and domestic politics a concordance theory of civil-military relations*, London: Routledge.

Wibben, Annick. T. R. (2016). *Researching War: Feminist Methods, Ethics and Politics*. London: Routledge

7.3 Militära doktriner och policydokument

Försvarmakten (2011). *Militärstrategisk doktrin med doktrinära grunder (MSD 12)*. Stockholm: Försvarmakten

Försvarmakten (2014). *Operativ doktrin 2014*. Stockholm: Försvarmakten

Försvarmakten (2016). *Militärstrategisk doktrin – MSD 16*. Stockholm: Försvarmakten. Hämtad på Försvarmaktens webbplats. [Åtkomstdatum 8 januari 2021].

Försvarmakten (2017). *Vår militära profession - Agerar när det krävs*. Stockholm: Försvarmakten. Hämtad på Försvarmaktens webbplats. [Åtkomstdatum 6 maj 2021].

Försvarmakten (2020). *Doktrin Gemensamma operationer*. Stockholm: Försvarmakten. Hämtad på Försvarmaktens webbplats. [Åtkomstdatum 23 januari 2021].

7.4 Politiska policydokument

Försvarsdepartementet (2017). *Regeringsbeslut 3 - Uppdrag till Försvarmakten och Totalförsvarets rekryteringsmyndighet om mönstring och grundutbildning med värnplikt*. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 december 2020]

Proposition 2008/09:140 (2009). *Ett användbart försvar*. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på Försvarmaktens webbplats. [Åtkomstdatum 18 december 2020]

Proposition 2014/15:109 (2014). Försvarspolitisk inriktning - Sveriges försvar 2016-2020. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 december 2020]

Proposition 2020/21:30 (2020). *Totalförsvaret 2021–2025*. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 januari 2021]

SOU 2008:98 (2008), Totalförsvarsplikten i framtiden. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 januari 2021]

SOU 2014:73 (2014). *Försvarsmakten i samhället: en långsiktigt hållbar militär personalförsörjning och en modern folkförankring av försvaret*. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 januari 2021]

SOU 2016:63 (2016). En robust personalförsörjning av det militära försvaret. Stockholm: Försvarsdepartementet. Hämtad på regeringskansliets webbplats. [Åtkomstdatum 18 januari 2021]

7.5 Internetbaserade källor

Försvarsmakten (2021). *Totalförsvaret - Försvarsmakten*. <https://www.forsvarsmakten.se/sv/om-forsvarsmakten/totalforsvaret/> [Åtkomstdatum 5 februari 2021].

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> [Åtkomstdatum 4 december 2020].